

Mei 1996, 15e jaargang nummer 140

Samenlevingsopbouw

**De taal van het
middenveld**

**Witte mannen
besturen nog
steeds**

**Borrelpraat in het
laboratorium
leefbaarheid**

- 3: De Panellezing: De taal van het middenveld, Jos van der Lans
- 7: Witte mannen besturen nog steeds, recensie, Anne Hofstede
- 8: Sloop en nieuwbouw in naoorlogse wijken, Wil van de Leur
- 10: 'Borrelpraat' in Laboratorium Leefbaarheid, Chris Veldhuysen
- 11: 'Samenspelen' van kinderen niet zo vanzelfsprekend meer, Chris Veldhuysen
- 13: Nieuwe hoogleraar Opbouwwerk
Gemeente houdt participatie tegen het licht
- 14: Tien jaar Panel, hoe nu verder?,
Fenny Gerrits
- 16: Perspectief in nog-niet situaties, recensie,
Gui van Hooijdonk
- 17: De reïntegratie-atlas
- 18: Kiosk, Norbert Broenink
- 20: Thuiszorg Sint-Maartensdal: vrijwilligers
ondersteunen hoogbejaarden
advertentie

Memo

In deze editie denderd het **Tienjarige Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein** nog even na in de vorm van het verslag en de Panellezing. In de Panellezing maakt Jos van der Lans ons deelgenoot van **zijn gedachten en overpeinzingen omtrent het maatschappelijk middenveld** (dat overigens niets met voetbal te maken heeft, zo blijkt).

Ook de **naoorlogse wijken** staan weer op de agenda, ditmaal in de vorm van een lezing die Wil van de Leur onlangs hield.

Ook in deze editie aandacht voor de benoeming van de **nieuwe hoogleraar** en het **proefschrift** dat Piet Vreeswijk (nog) onder verantwoording van de oude hoogleraar heeft geschreven.

Colofon

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees stuurlop.

Administratieve ondersteuning: Patty schellekens en John Struiken.

Foto/illustratie omslag: MO-archief

DTP: John Struiken

Omslag en druk: Stimio Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 72,50 voor het eerste en f 69,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN.0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,

Telefoon: 070-380 4431, faxnummer: 070- 380 9973.

e-mail Internet: lcopbouw@xs4all.nl

Een uitgave van :
het Landelijk Centrum Opbouwwerk

De Panellezing

De taal van het middenveld

door Joas van der Lant

Drie jaar geleden benaderde de redactie van de Groene Amsterdammer mij met de vraag om met een zekere regelmaat commentaren voor dit weekblad te schrijven onder de titel 'Middenveld'. Ik was zeer vereerd, net zo vereerd als ik was toen mij gevraagd werd of ik deze tiende panellezing wilde houden; iets mogen doen voor zulke gerenommeerde instituten als de Groene Amsterdammer, dan wel het Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein is maar voor weinigen weggelegd. Daar zeg je dus geen nee tegen. Maar omdat ik graag helder voor ogen heb wat ik precies moet doen, vroeg ik de dienstdoende Groene-redacteur of hij iets concreter kon zijn. Wat bedoelde hij precies met die term 'Middenveld'? Daarop volgde een diepe stilte aan de andere kant van de telefoon. De redacteur stond voor een ernstig probleem, hij had mij benaderd als specialist van het middenveld en nu moest hij nota bene zelf de vraag beantwoorden wat dat nu precies betekende. Ach, zei hij tenslotte, het is maar een aanduiding: het gaat over al die zaken die in Nederland buiten de directe overheidsfeer vallen, daar gebeurt van alles. Drie jaar later kan ik melden dat deze geïmproviseerde definitie van deze Groene-redacteur nog zo gek niet was. Sinds 1993 schrijf ik om de paar weken een klein opiniërend stukje voor de Groene Amsterdammer: over de jeugd, over de zelfmoord van een psychiater, over het homohuwelijk, over woningcorporaties, over informatietechnologie, over bestuurlijke vernieuwing, over de Betuwelijn, over de gezondheidszorg, kortom, het gaat inderdaad over alles en elke keer prijkt daar, zonder dat er een lezer nog vreemd van opkijkt, het kleine kopje MIDDENVELD boven.

Er gebeurt dus inderdaad van alles in die omvattende sfeer buiten de directe overheid om in dat land. De hoge intensiteit van al dat organisatorische gedoe is misschien wel een typisch Nederlandse karaktertrek. Er is geen land ter wereld,

waarin per hoofd van de bevolking zoveel organisaties bezig zijn als dat in Nederland het geval is. Voor het

'Tijdschrift voor de Sociale Sector' heb ik ooit eens uitgerekend dat er alleen op het terrein van zorg en welzijn naar schatting minimaal een kwart miljoen bestuursleden zijn die het belangrijker vinden om zo nu en dan naar een bestuursvergadering te gaan dan naar de tv te kijken. En dan zwijg ik nog maar over de miljoenen vrijwilligers die Nederland rijk is en die bij tal van organisaties op het middenveld de dynamiek erin houden.

Het hoeft in Nederland bijvoorbeeld maar een paar dagen hevig te gaan vriezen of in onze vaderlandse polders ontwaakt een ongekend netwerk van ijsverenigingen uit hun winterslaap om tochten te organiseren, ijs te inspecteren, wakken af te zetten, controleposten in te richten, koek-en-zopie-lentjes op te bouwen en medailles uit te reiken. Dat gebeurt met een vanzelfsprekendheid, waarbij we op slag vergeten dat de publieke opinie zich vrijwel dagelijks in dag- en weekbladen en voor radio en tv zorgen maakt over normvervaling en gebrek aan burgerzin in dit land. Alsof het één niets met het ander te maken heeft.

Bobby Charlton

Nee, ondanks al het gesomber over individualisme en sociale verschraving is het redelijk druk op dat omvattende terrein van het maatschappelijk middenveld. Onderzoeken wijzen er keer op keer op dat Nederlandse burgers bepaald niet op hun lauweren rusten en zich met redelijk grote overgave in allerlei vormen van organisaties storten. Ik ben ervan overtuigd dat een hele gezonde Nederlandse eigenschap is, een positieve erfenis die we meegekregen hebben na het overlijden van de zuilen in dit land en waarvoor alle reden is om die te koesteren. Er bestaat dan ook geen internationaal equivalent voor de term middenveld. Wie in het Engels spreekt over 'midfield' of in het Duits over 'Mittelfeld' zal eerder associaties oproepen met het voetbalspel en met daarbij horende grootheden als Bobby Charlton of Franz Beckenbauer, dan met een maatschappelijk wetsel van organisaties dat burgers aan elkaar verbindt. In de Angelsaksische traditie spreekt men over 'civic society' en in het Duits over 'Bürgergesellschaft', maar dat klinkt allemaal direct veel plechtstatiger

dan die oerhollandse term: maatschappelijk middenveld.

Toegegeven, ook in Nederland denkt een doorsnee burger bij de term 'middenveld' eerder aan Johan Neeskens, Willem van Hanegem of Edgar Davids dan aan Gradus Hendriks, maar wie zich iets langer verdiept in ons politieke vocabulaire kan al snel constateren dat het een regelmatig gebruikte metafoor is, waaruit een impliciet maatschappijbeeld spreekt. Namelijk: het besef dat alles met elkaar verbonden is, dat de maatschappij een soort speelveld is van organisatorische betrekkingen en dat dat speelveld belangrijker is dan het onderscheiden van aparte partijen als de burger en de overheid.

De term middenveld is een metafoor voor een organisatorisch geheel verknoopte samenleving, voor een vorm van beschaving waarin niet één instantie of één groep burgers of één geloof de dienst uitmaakt, maar waarin bij elkaar komen, overleggen en vergaderen het hoogste goed is geworden. Als er in dit land wat misgaat, dan is dat altijd het gevolg van het feit dat er niet goed genoeg is vergaderd. Er is te snel of te lang vergaderd, er is besloten zonder dat alle informatie op tafel lag, er is informatie achtergehouden zodat de vergaderders niet alles wisten, sommige partijen zijn buiten de vergadering gehouden - er kan, kortom, van alles mis gaan in vergaderingen, maar het ligt in Nederland zelden of nooit aan personen. Dat is ook de reden dat er bij de ergste wantoestanden in grote organisaties of in het openbaar bestuur lot voor kort eigenlijk zelden of nooit personen aftraden. Dat was in onze cultuur ook onredelijk, alles wat de eventuele schuldingen gedaan hebben is immers besproken op vergaderingen waar velen bij aanwezig zijn geweest. Uiteindelijk zijn niet zij verantwoordelijk, maar is één of andere vergadering verantwoordelijk. En vergaderingen kun je nu eenmaal niet afzetten.

Om kort te gaan: het middenveld is de sociaal-maatschappelijke term voor wat op het terrein van de staathuishoudkunde ook wel de 'overlegeconomie' wordt genoemd en op het terrein van de politiek de 'consensusamenleving'. Het zijn allemaal aanduidingen van hetzelfde: namelijk dat in onze moderne samenleving geen apart te onderscheiden bepalende actoren meer bestaan, alles hangt met alles samen, de samenleving is een insti-

tionale klunen klunen geworden, is eigenlijk geheel en al tot middenveld vergroeid.

Maar dit is een voorstelling van de werkelijkheid die de laatste tien jaar in steeds heviger mate onder druk is komen te staan. Het is een werkelijkheid die voor neoliberale maatschappijbeschouwers en voor hun politieke representanten een gruwel is. Ook voor hen is het middenveld een restant van een verzuilde samenleving, maar dan wel een erfenis die nodig opgeschoond moet worden. Zij zien het middenveld vooral als een lappendeken van ooit ideologisch bewogen instellingen die nu op grote schaal plukken uit de staatsruif.

Bovendien betreft het organisaties die door onvoldoende externe prikkels sterk zijn gebureaucratiseerd, waardoor er ondoelmatig, onzakelijk en inefficient wordt gewerkt. Het middenveld is, met andere woorden, een moloch, dat mensen teveel in de watten legt en zich heeft ontwikkeld tot een tot passiviteit uitnodigende verzorgingsstaat, waarin mensen erger kan het bijna niet in de ogen van een neoliberal - vanaf de wieg tot het grat verzorgd worden.

Deze kritiek is de afgelopen tien jaar dwars door alle politieke partijen heen in meer en minder scherpere bewoordingen gemeengoed geworden in het openbaar bestuur in dit land. Nagenoeg elke partij - landelijk of lokaal - heeft zich het schema van deze redenering eigen gemaakt en is mee gaan werken aan wat bekend is geworden als de operatie terugtrekkende overheid, waarbij het welbeschouwd minder ging om het terugtrekken en meer om het ontvlechten van staat en maatschappij. Anders uitgedrukt: het ging over een scheiding van tafel en bed tussen overheid en niet-overheid.

Dat klinkt heel dramatisch, maar we mogen ons zelfs in dat opzicht gelukkig prijzen dat we in Nederland wonen. Want ook de scheiding tussen staat en maatschappij, tussen overheid en maatschappelijke organisaties verliep typisch Nederlands, geen enkele partij haalde het in het hoofd om het middenveld geheel overbodig te verklaren. Niemand in Nederland maakte het zo bont als Margaret Thatcher die in de jaren tachtig doodleuk vanuit haar ambtswoning in Downingstreet 10 liet weten dat 'there is no such thing as society, there are only individuals and their families'.

Nee, in Nederland bleef het middenveld keurig figureren in de officiële beginsel-

verkiezingsprogramma's van politieke partijen, waarin steevast werd gememooreerd dat het middenveld het 'cement' van de samenleving vormde, dan wel 'het bezielend verband, dan wel 'bruggen' moest slaan over de kloof tussen burger en bestuur. Maar dat bleef toch vooral papieren taal, want in de werkelijkheid vollrok zich een heel ander proces.

In de dagelijkse bestuurspraktijk waar de knoet van de financiën heerst, werd een andere taal gesproken. Die taal stuurde de afgelopen jaren een grimmige herstructurering aan van de onderlinge betrekkingen tussen overheid en maatschappelijke organisaties. De onoverzichtelijke klunen van burgers, organisaties en overheid die we middenveld noemen, is de laatste jaren systematisch uit elkaar getrokken. Kleine organisaties werden op een hoop gedreven door schaalvergrotingsprocessen. Daarnaast werd geпоogd het speelveld weer in heldere compartimenten te verdelen.

In de middencirkel, een kleine, maar stevige overheid, een soort scheidsrechter die alle uithoeken van de samenleving kan zien, daar ook troepen naar toe kan sturen, maar daar nooit meer zelf komt. En buiten de kleine middencirkel heeft de overheid het totale speelterrein tot markt verklaard, waarbij burgers en organisaties op allerhande terreinen op zelfstandige wijze en voorkeur ook in financieel opzicht tot elkaar moeten zien te komen. De overheid bemoeit zich met een aantal basiszaken, maar de rest is een kwestie van de burgers zelf.

Bestuurselites

Het gaat hier niet om een subtiel koerscorrectie, maar om een wezenlijke paradigmawisseling, dus in het denken over hoe een moderne samenleving moet functioneren. Het is een compleet nieuw referentiekader dat steeds verder doorsijpelt in kringen van bestuurders en bijgevolg grote invloed heeft op het functioneren van maatschappelijke organisaties. Het zou de moeite lonen om eens uitgebreid onderzoek te doen naar de ontwikkeling in het denken van de bestuurselites in dit land. Wat zijn - in de periode van de laatste vijftig jaar - hun aspirates, hun angsten, hun ideaalbeelden geweest? Ik heb zo'n systematisch onderzoek niet gedaan, maar het zou mij niet verbazen als de verschuiving als volgt zou zijn.

In de jaren vijftig, de jaren van de wederopbouw, overheerste de noodzaak tot eensgezindheid, tot gezamenlijkheid. De bestuurselites hadden als regenten de touwtjes in handen, de maakbaarheid van de samenleving was in de eerste verlegte geen discussiepunt, de samenleving werd gewoon geregeerd, waarbij een zekere angst voor de op handen zijnde modernisering hun denken sterk richting gaf. Vooral de zedeloosheid onder de 'massajeugd' baarde hen zorgen en in het algemeen heerste er onder de regenten grote zorg over onmaatschappelijkheid, die in die jaren zoals bekend zonder enige terughoudendheid door pionierende sociologen op schrift werd gesteld. De eerste verschuiving treedt op in de jaren zestig. Het geloof in de door de overheid maakbare samenleving blijft rekt overeind - in die dagen was werkelijk alles nog planbaar en maakbaar. Wat verandert is de kleinburgerlijke angst voor de moderne samenleving, de traditionele regenten worden afgewisseld door modernere, wetenschappelijk geschoolde en meer verlichte burgers uit de middenklasse die het emancipatieperspectief introduceren. Een perspectief dat tot diep in de jaren zeventig aanhoudt, zij het dat dit perspectief als het ware opgedeld wordt over steeds meer doelgroepen.

De omslag die tot de huidige paradigmawisseling heeft geleid komt in de loop van de jaren tachtig als de financiën echt gaan tellen in het beleid en de bezuinigingen de teneur van het denken gaan bepalen. De overheid als instrument voor een maakbare samenleving komt vóór onder vuur te liggen en uiteindelijk wordt deze aspiratie door de bestuurselites prijsgegeven. Tegen het decor van de wereldwijde ineenschrompeling van oude ideologieën als het socialisme en het professionalisme ontwikkelt zich een modern economisch pragmatisme in kringen van bestuurders van dit land. Lieten bestuurders in grote steden zich in de jaren zeventig voorstaan op omvangrijke stadsvernieuwingprogramma's en sociale woningbouw, in de jaren tachtig gaat het steeds meer om het imago van de stad en om allerlei allure projecten die de stad als aantrekkelijke economische entiteit in de schijnwerper moet plaatsen.

Wat vanaf het einde van de jaren tachtig echt leel in het beleid zijn de 'driving forces' van de moderne economie, het vestigingsklimaat, de bereikbaarheid, de infrastructuur, de werkgelegenheid, de

rest wordt bijnaak vanuit het openbaar bestuur, zoals het milieu, de volkshuisvesting en ook het welzijnswerk aan den lijve hebben mogen ervaren. Die tendens waarin het belang van de economie de stille kracht wordt in de bestuurlijke cultuur is nog steeds in volle hevigheid gaande. Een paars bestuur, zo is mijn overtuiging, zal in dat opzicht eerder als katalysator dan als remmer van deze ontwikkeling optreden. Paarse coalitiepartners vinden elkaar immers niet op gemeenschappelijke aspiraties over de vormgeving van de samenleving, maar in pragmatische en technocratische overwegingen en juist dat type onschuldig ogende overwegingen zijn als het ware geheel doorsesemd van de stille kracht van het economisch referentiekader.

Met en kwantificeren

Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen tien jaar in volle hevigheid met deze ontwikkeling geconfronteerd.

Binnen het moderne economische pragmatisme geldt immers dat elke bestede gulden zijn rendement moet opleveren. Waar overheid en middenveld vroeger in goed vertrouwen of in een gezamenlijke overtuiging tot elkaar stonden, zijn ze nu in toenemende mate een instrumentele verhouding tot elkaar aangegaan. Ze dienen niet langer een gemeenschappelijk doel, maar zijn als partijen tot elkaar veroordeeld.

De overheid levert geld en vraagt daar een bepaalde dienst voor, bij voorkeur aangeduid als produkt of, nog erger, output. De organisaties moeten bewijzen op tafel leggen dat zij dat produkt ook daadwerkelijk gemaakt hebben. De standaardvraag van een doorsnee ambtenaar tegenwoordig is: kunt u zo nauwkeurig mogelijk aangeven hoeveel mensen uw organisatie bereikt, behandeld, verbeterd of geholpen heeft? Alles moest gemeten en gekwantificeerd worden, uren geteld en voor elke handeling moest ergens op een formulier een streepje gezet worden. Dat heeft diepe sporen getrokken in de cultuur van deze maatschappelijke organisaties, zeg maar: de organisaties in het welzijnswerk, de maatschappelijke dienstverlening, de geestelijke gezondheidszorg, het onderwijs, de volkshuisvesting. Het klimaat in die organisaties veranderde in hoog tempo, het management werd toonaangevend, de professionaal verdween uit beeld. De taal die de instellingen gingen spreken - onder ande-

re in de jaarverslagen die jaarlijks naar dit het Panel werden toegezonden - ging steeds meer lijken op de beleidstaal die de overheid produceerde.

Het gezicht van een instelling bestond steeds meer uit tabellen en registratiecijfers, dan uit verhalen en ervaringen. De ambachtelijkheid, de casuïstiek, het wel en wee uit het dagelijkse werk moesten het afleggen tegen een rationele systematiek van de beleidstaal. Wat dat betreft is er de afgelopen tien jaar sprake van een sterke tendens tot technocratisering van maatschappelijke organisaties.

Laat ik terugkeren naar de voorstelling van het maatschappelijk middenveld waarmee ik mijn verhaal begonnen ben. Is die door de neoliberale herstructurering van verantwoordelijkheden tussen overheid en maatschappelijke organisaties inmiddels achterhaald? Bestaat dat oude middenveld, die verknoping van burgers, organisaties en overheden nog wel, of is het weggevaagd door het marktdenken die deze instanties juist uit elkaar halen en als partijen tegenover elkaar definieert?

Die vraag is niet met een eenvoudig 'ja' of 'nee' te beantwoorden. Beide voorstellingen, beide realiteiten, beide gedaanten van het maatschappelijk middenveld bestaan, ze bestaan veelal letterlijk naast elkaar in de hoofden van professionals van organisaties die in hun werk de eisen van het vertechnocratiseerde management moeten combineren met de eisen van de praktische werkelijkheid, waarin het vaak om eenvoudige vormen van jovialiteit, collegialiteit, professionaliteit, betrokkenheid of vindingrijkheid gaat die vrijwel nooit terug te brengen zijn tot de hokjes van de registratieformulieren.

De dubbelzinnigheid die momenteel veel organisaties van het maatschappelijk middenveld teistert is waarschijnlijk het best te begrijpen door gebruik te maken van het onderscheid dat de Duitse filosoof Habermas maakt tussen systeem- en leefwereld. Het maatschappelijk middenveld leidt per definitie in beide werelden een leven en worstelt steeds nadrukkelijker om de toenemende spanning tussen die twee werelden te overbruggen. De systeemwereld wordt overheerst door de wetten van het economisch pragmatisme en het technocratisch management-rationalisme dat vaste voet heeft gekregen in het openbaar bestuur en in het management van alle grote dienstverlenende instellingen in dit land. De leef-

wereld, de wereld die zich vormt buiten de directiekamers en buiten de poorten van de departementen, de stadhuisen en andere overheidsgebouwen, wordt gevoerd door de dynamiek van het maatschappelijk middenveld, waarin de meeste concrete activiteiten neer komen op het organisatorisch dan wel individueel schakelen van mensen. Dat wil zeggen: schakelen tussen isolement en meetellen, tussen uitgesloten zijn en mee mogen doen, tussen private zaken en publieke kwesties, tussen individu en collectief, tussen leefwereld en systeemwereld. Al die schakelingen vormen de dagelijkse praktijk van het middenveld en spelen een cruciale rol in het maatschappelijke proces van wat Joop den Uyl ooit zo mooi noemde 'de boel bij mekaar houden'.

Het probleem van het huidige neoliberale of paarse tijdsgewricht is dat het economische pragmatisme zo overheersend wordt dat de systeemwereld er geheel van doordrongen raakt en steeds verder afstand neemt van de leefwereld. Door de maatschappelijke werkelijkheid voor te stellen als een totale markt, door verhoudingen tussen overheden, organisaties en burgers alleen nog maar te digitaliseren in al dan niet gecommercialiseerde relaties tussen producenten en consumenten, tussen leveranciers en kopers, tussen aanbieders en afnemers, tussen dienstverlenings-fabrikanten en klanten maakt men van de samenleving een soort supermarkt, een winkelcentrum, waarin burgers met elkaar voortdurend zakelijke betrekkingen aan kunnen gaan. Die manier van denken snijdt het historische hart uit het maatschappelijke middenveld en draagt bij tot wat ik niet beter kan omschrijven dan als een 'ontzieling van de samenleving'. De erfenis van de verzuijing, dat merkwaaardige trekje van burgers in dit land om voortdurend initiatief te nemen om voor een probleem tot elkaar te komen in organisaties, die Nederlandse gewoonte om over van alles en nog wat te vergaderen, wordt door de ideologie van het economisch pragmatisme, door het paradigma van de markt, systematisch ondermijnd. Die ideologie leidt tot afzijdigheid, tot een consumenten-mentaliteit, tot het normaal vinden van gouden handdrukken als managers hun werk niet goed doen, kortom tot een onaangenaam soort individualisme. Ik zou, volgens de aankondiging en volgens de traditie van deze Panel-lezingen,

spreken over de verantwoordelijkheid en de verantwoordelijkheid van maatschappelijke organisaties. Indirect is het daar natuurlijk tot nu toe ook voortdurend over gegaan, maar het is denk ik verstandig om daar tot slot expliciet nog een paar opmerkingen over te maken.

De eerste opmerking betreft de taal waar maatschappelijke organisaties zich van bedienen om te verhalen over de handelingen die zij verrichten. Ik denk dat de verantwoordelijkheid van maatschappelijke organisaties niet beschreven kan worden in termen van ondernemingen die produkten afzetten in opdracht van een geldschieter. Het beschrijven van de maatschappelijke verantwoordelijkheid vraagt niet om een economische of organisatorische of turbo-management-taal, maar om een maatschappelijke taal, waarin ruimte is om die verantwoordelijkheid te beschrijven als een functie in maatschappelijke processen. Dat vergt eerder een taal die zijn inspiratie ontleent aan de leefwereld, aan de sociologie en psychologie, dan een taal die zijn wijsheid haalt uit de organisatielekunde of de economie. Het gaat immers niet om marktaandeelen, maar om processen met betrekking tot tal van sociale kwesties, zoals integratie, gemeenschapsvorming, emancipatie, onderlinge betrokkenheid. Die taal wordt steeds minder goed gehoord en naar ik vrees door organisaties ook steeds minder duidelijk gesproken. De taal die nogal wat maatschappelijke organisaties aanwenden om zichzelf te legitimeren is in veel gevallen een bijna letterlijke weerkaatsing van de taal van het beleid, van de systeemwereld, van het technocratisch pragmatisme. In een interessant artikel in het novembernummer van 'Tijdschrift voor de Sociale Sector' constateert Raaboud Engbersen na lezing van nogal wat welzijnsbeleidsnota's dat het lijkt alsof het leven er uit verdwenen is, alle welzijnsnota's in Nederland lijken op elkaar en ze blinken uit in beleidsclichés, waar niemand tegen is, maar die in de werkelijkheid nietszeggend zijn. Tussen de zinnen over vraaggericht werken, doelmatigheid, betrekken van burgers bij bestuur, dichter naar de burger toe heerst een angstaanjagende leegte. Ervaringen spreken niet meer in die taal, het leven lijkt een andere werkelijkheid. Engbersen pleit in zijn artikel voor meer straatrumoer in de taal van maatschappelijke organisaties, meer berichten van het front, voor het presen-

teren van meer verhalen van de ervaringswereld, voor het maken van leven in de brouwerij van het beleid

Die suggestie sluit aan bij wat Saskia Stuiveling, lid van de Algemene Rekenkamer, tijdens de eerste Panel-lezing naar voren heeft gebracht, namelijk dat jaarverslagen een veel grotere probleemsigalerend gehalte zouden moeten hebben. Jaarverslagen zouden berichten uit de samenleving moeten bevatten, prikkelende micro-verkenningen van de weerbarstigheden uit het dagelijkse leven, verhalen uit de realiteit, 'eye-openers' voor ambtenaren en bestuurders.

Stuiveling's oproep dateert al weer uit het einde van de jaren tachtig, maar ik haal hem graag uit de archiefdozen te voorschijn omdat de betekenis daarvan alleen maar aan actualiteit heeft gewonnen. Het laten zien van het straatrumoer van de samenleving, de berichten van het front en de verhalen uit de leefwereld is niet zo maar nuttig, of illustratief. Nee, het is - denk ik - het beste wapen van het maatschappelijk middenveld om uitdrukking te geven aan haar specifieke verantwoordelijkheid en de vermelding om louter nog in de taal van het beleid te spreken, te weerstaan. Alleen dat type verhalen kan laten zien dat de werkelijkheid zich niet tot de taal van de markt en van het economisch pragmatisme laat reduceren, maar dat het om menselijke zaken gaat, om verdriet, om amusement, om conflicten, om ellende, om mishandeling, om uitstoting, om iets tot stand brengen, om plezier, om emancipatie.

Het gaat, kortom, om al die dingen die deel uitmaken van een moderne samenleving, waarin de natuurlijke reparatieverbanden door tal van moderniseringsprocessen in een relatief kort tijdsbestek zijn verweekt. Vandaar dat het maatschappelijk middenveld noodzakelijker is dan ooit. De boodschap van maatschappelijke organisaties zou moeten zijn dat alle zellen bijgezet moeten worden om de boel bij elkaar te houden, om verbindingfunctionaliteiten te laten werken in een wereld waarin de communicatie tussen burgers niet altijd meer vanzelf ontstaat, maar regelmatig aangezwengeld moet worden. Dat merkwaardige weefsel van organisaties en initiatieven is een rijk vangnet voor al die mensen die in de broze verbanden van deze tijd gemakkelijk buiten de boel vallen. In die even oude als actuele kwesties zaken ligt de betekenis van

het maatschappelijk middenveld en die spreekt niet via cijfers, statistieken of kengetallen tot de verbeelding. Die functie spreekt tot de verbeelding door te verhalen over concrete handelingen, over initiatieven, over casuïstiek. Uit die verhalen blijkt ook de schraalheid van het markt/produkt-paradigma. Het economisch pragmatisme kan nu eenmaal niet met levende ervaring uit de voeten, zoals elke breedsprakiger neo-liberaal even stil wordt als hij op bezoek gaat bij een methadonpost, een jeugdhonk of een verzorgingstehuis.

Er is geen wereld waarin zoveel dramatiek - van humor tot tragiek - speelt als in de oneindige, grote wereld van maatschappelijke organisaties in ons vaderlandse middenveld. Er is geen sector die wat dat betreft zo weinig van haar kracht gebruik maakt als de sociale sector. Wat dat betreft - en misschien kan ik daarmee eindigen - zou het zeer de moeite lonen, als het Panel Toetsing Jaarverslagen, dat naar mijn overtuiging zeker door moet gaan, een stimuleringsprijs in zou stellen voor het jaarverslag van een maatschappelijke organisatie die de dramatiek van haar werk het meest spannend en sprekend in beeld weet te brengen.

Jos van der Lans is zelfstandig tekstschrijver/publicist. Van zijn hand verschenen onlangs een bundel essays onder de titel: De onzichtbare samenleving - beschouwingen over publieke moraal (€ 34,50 - Uitgeverij NIZW; tel.: (030) 230 86 07).

Jos van der Lans

R

Recensie

Witte mannen

besturen nog steeds

door Anne Halsvedé, stagiaire LCO

Maar liefst 80.000 Amsterdammers zijn actief in het bestuur van een vereniging of stichting. Ze houden zich bezig met uiteenlopende zaken als sport, onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg, zakelijke dienstverlening, kunst en cultuur, vrije tijd, natuur en milieu en allerlei soorten belangenbehartiging. Het Emancipatiebureau Amsterdam heeft middels een enquête en een aantal interviews onderzocht hoe die besturen zijn samengesteld. De uitkomsten van dit onderzoek naar een onderbelichte sector van de samenleving zijn samengevat in een dun boekje, met een rommelige voorkant en een onduidelijke, veel te lange titel.

Gelukkig blijkt inhoud nog altijd zwaarder te wegen dan vorm, en op de inhoud van Agendapunt X... is weinig aan te merken. Het is een helder verslag, met geen woord teveel, en dat is ook wel eens anders. Het droge cijfermateriaal is verlevendigd met grafieken en zogenaamde procentagetaarten, die de grote vertegenwoordigingsverschillen extra benadrukken. Besturen blijkt nog steeds een zaak van vooral blanke mannen. Slechts 31% van de bestuursleden is vrouw, en een bedroevende 5% is allochtoon. In een stad als Amsterdam, waar vele culturen met elkaar samenleven, zou je toch beter verwachten, vooral wat allochtonen betreft.

De onderzoekers hebben ook gezocht naar het 'waarom' van deze onevenwichtige verdeling. Uit de interviews bleek dat het principe van evenredige deelname van vrouwen grotendeels is geaccepteerd. Evenredige deelname van allochtonen daarentegen is voor veel besturen nieuw, iets waar nog nauwelijks over is nagedacht. De emancipatie van allochtonen loopt achter op die van vrouwen. Een belangrijke oorzaak van de oververtegenwoordiging van blanke mannen in besturen is de manier van werven: nieuwe bestuursleden worden meestal gezocht in de kennissen- of collegiale kring. Blanke mannen kennen vooral blanke mannen, en op die manier veranderen besturen te traag van samenstelling. Een veel gehoorde klacht van besturen die om leden verlegen zitten, is dat er geen geschikte allochtone en/of vrouwelijke kandidaten bij hen bekend zijn.

Het is jammer dat de onderzoeksters zich niet hebben verdiept in de andere kant van het verhaal: wat zouden de redenen van vrouwen en allochtonen zijn om niet plaats te nemen in een bestuur? Zijn bestuursfuncties voor hen wel net zo aantrekkelijk als voor blanke mannen? Misschien ervaren ze behalve de belemmeringen die de witte-mannencultuur van de meeste besturen opwerpt, ook andere, externe belemmeringen. Wellicht genoeg stof voor een geheel nieuw onderzoek.

Agendapunt X... eindigt met aanbevelingen om evenredige vertegenwoordiging in besturen te vergroten. Eén daarvan is een poging om de besturen die leden nodig hebben in contact te brengen met vrouwelijke en/of allochtone gegadigden. Dat zou een of ander orgaan moeten zijn dat vraag en aanbod bij elkaar brengt, zoals een databank of een centraal meldpunt. Wat dat betreft kan er een voorbeeld genomen worden aan de plannen in Amsterdam-Zuidoost, om een databank aan te leggen van zwarte kandidaten voor stadsdeelcommissies. Die commissies zijn nu nog voor 90% wit, terwijl de bevolking van Zuidoost voor 80% uit allochtonen bestaat.

Een tweede aanbeveling is om de bevindingen in Agendapunt X... zoveel mogelijk bekendheid te geven. Geen overbodig advies, gezien de lange weg die er nog te gaan is. Bij deze dan. De informatie die de onderzoeksters verzameld hebben is niet alleen van belang voor Amsterdam, maar voor iedereen die een gelijkwaardige participatie van vrouwen en allochtonen, ook in deze sector van

de maatschappelijke besluitvorming, na wil streven.

AGENDAPUNT X: Diversiteit. Samenstelling van besturen in Amsterdam.

Een onderzoek naar de participatie van vrouwen en allochtonen.

Te bestellen bij:
Emancipatiebureau Amsterdam
kosten fl 15,- (excl. porto)
Postbus 76611
ISBN nr: 90-73987-06-3
1070 HC Amsterdam
aantal pagina's: 50
Tel: 020-6712919
betaling per acceptgiro
Fax: 020-6731897

R

Sloop en nieuwbouw in De (gevolgen voor) sociale structuren

Uit Wil van de Leur

Ter gelegenheid van de Bouw-RAI, georganiseerd door de NIROV, werd aan Wil van de Leur gevraagd om een 'confronterende' inleiding te houden. Hieronder volgt een weergave van de lezing die hij toen (vier april jl.) heeft gehouden.

Stille Nieuwbouwwijk

Ze bestaan nog. Onlangs bracht De Volkskrant met een forse kop en foto dat de laatste bewoners van een arbeiderswijk in bergen op Zoom de sloop van hun huurwoningen aanvechten. De veelzeggende kop luidde: "Wat moet ik in zo'n stille nieuwbouwwijk". En in het artikel valt te lezen: "Ze willen mensen als ons gewoon kapot maken".

Het bestaat dus nog: sociale structuur en cultuur in de wijk, zodanig dat mensen zich geïnvaleerd en verweesd voelen, wanneer ze "weg moeten". Maar hier ging het wel om een vooroorlogse arbeidersbuurt.

Wanneer we de blik richten op de na-oorlogse hoogbouwwijken van eind zestiger jaren, begin zeventiger jaren treffen we een veel ingewikkelder situatie aan. Al zo'n vijftien jaar en in een steeds hoger tempo zijn daar sociale ontwrichtingsverschijnselen aan de orde, vormen zich sub-cultuurtjes, ad hoc patronen van mjding, conflict en harmonie.

De handhaving van oude sociale structuren, zit er nadrukkelijk in het defensief en de aanmaak van nieuwe krijgt nauwelijks kansen. Het intrigerende van sociale structuren is, dat wanneer ze kapot zijn of slechts geraakt, reparatie of vervanging geen optie kan zijn. De aanmaak en ook het herstel van sociale structuren in een wijk kent als het ware een natuurlijk beloop: de factor tijd is cruciaal. Men kan faciliteren, voor een groeizaam klimaat zorgen, maar het eigenlijke structureeringsproces voltrekt zich binnen en door een veelvoud van gebeurtenissen en de verwerking daarvan: laag voor laag, of zo u wilt vezel-voor-vezel.

Door de mateloze aandacht voor "produkten", ook binnen het sociaal beleid, is men de essentiële betekenis van processen (want daar gaat het hier om!) uit het oog verloren. Er wordt te uitsluitend gedacht en gewerkt in termen van oplossingen, voorzieningen en compensatorische maatregelen. Maar, om het even in volkshuisvestingstermen te zeggen, met

face- en andere liften aanbrengen, komen we er niet.

Het zo nuttige leerstuk uit de eerste jaren van de stadsvernieuwing, namelijk de grote betekenis van een evenwichtige samenhang van (fysieke) verbouw- en (sociale) opbouw-processen is in de vergetelheid geraakt. Toch ontkomen we niet aan de feitelijke problemen. En wie het al proberen wil, wordt de laatste jaren hinderlijk gevolgd door Hare Majesteit de Koningin die gedurig de vinger legt op het vraagstuk van de sociale cohesie. Maar zij staat daar zeker niet alleen in. Dat mag blijken uit tal van beleidsmaatregelen enerzijds en bewonersinitiatieven anderzijds. Een opmerkelijk voorbeeld daarvan vormt de Stichting Maatschappij & Politie die al enkele jaren de bevordering van de "sociale zelfredzaamheid" als beleidsprioriteit stelt.

Het mag - vergeleken met vroeger tijden opmerkelijk heten dat in kringen van het politie-werk is vastgesteld dat zaken als:

- sociale zelfredzaamheid;
- sociale zelfwerkzaamheid;
- eigen verantwoordelijkheid;

onmisbare ingrediënten zijn van de "sociale cement"-functie, dat daarzonder sociale structureerings-processen geen vitaliteit krijgen.

Het is de erkenning dat (processen van) sociale structurering, ook in de wijkverband, een eigenstandige betekenis hebben, niet alleen maar bij-produkt of complicerende factor zijn.

Het is het inzicht dat wie belast is met handhavings-taken zoals bv. handhaving van orde - dat alleen maar zinvol doen kan wanneer er iets te handhaven valt.

Laten we even nog iets meer afstand nemen. De eigen betekenis van sociale structuren (en daarmee van structureeringsprocessen) komt op een intrigerende manier tot uitdrukking in de kenmerken van een "gezonde samenleving", zoals de Unesco die al weer vele jaren geleden vastlegde.

- alle aspecten van het leven horen bijeen, in een coherent geheel;
- iedereen behoort automatisch tot de gemeenschap van allen, men hoort er vanzelfsprekend bij;
- alle belangrijke veranderingen in de samenleving zijn langzame veranderingen; het leven is stabiel;
- alle belangrijke groepen waartoe de enkeling behoort zijn klein.

Het zal duidelijk zijn dat we gemeten aan die karakteristieken het spoor behoorlijk bijster zijn. Men kan vaststellen dat de invoering van deze punten onmogelijk is of zelfs onwenselijk, of dat de graadmeer puristisch is, dan wel gedateerd. Intrigerend is in ieder geval wel dat onze samenleving gekarakteriseerd wordt door exact de omgekeerde kenmerken:

- segmentering in plaats van coherentie;
- uitsluiting in plaats van insluiting;
- snelle ingrijpende veranderingen in plaats van kleinschaligheid.

Bouwwijken

Wanneer we na deze korte helicopter-exercitie de blik weer richten op de sociale structureeringsprocessen in de wijken, moeten we allereerst vaststellen dat een aantal "Bedingungen" daarvoor buiten- of beter nog boven-wijks worden vastgesteld. Dat geldt voor een aantal essentiële materiële zaken, zoals:

- de hoogte van lonen en uitkeringen;
- de hoogte van de woonlasten;
- de hoogte van andere onontkoombare verplichtingen; - de voorwaarden verbonden aan mogelijke suppleties.

Dergelijke materiële zaken vormen een belangrijke conditie; determineren mede de wijkgebondenheid, de wijkwaardering en hebben betekenis voor het wel of niet tot stand komen van bepaalde sociale structuren en dynamieken.

Er zijn echter ook belangrijke immateriële zaken die conditioneren welke sociale structuren en dynamieken wel of niet in wijkverband tot gelding kunnen komen:

Zo is decennia geleden in Nederland "besloten" dat bejaarden, zwakbegaafden, (ex-)psychiatrische patiënten en andere specifieke groepen burgers zoals woonwagenbewoners niet in de woonwijken wonen, maar in afzonderlijke gebouwen of op afzonderlijke terreinen daarbuiten; en sinds pas kort is in Nederland "besloten" dat de omgekeerde trend in werking gesteld moet worden; - Zo is tevens in Nederland "besloten" dat de multi-culturalisering van de samenleving zich zich met name in de steden en daarbinnen weer binnen bepaalde wijken dient te voltrekken.

naoorlogse wijken

Ook in deze en dergelijke immateriële zaken liggen belangwekkende sociale structureringscondities besloten. Niet daarnaast maar inclusief zijn er bovenwijkse factoren die gelijktijdig en sterke materiële en immateriële component kennen met een zeer krachtige doorwerking. Daarbij dringen zich met name de begrippen werk/werkloosheid, lonen/uitkeringen op en de daaraan gekoppelde tijdsstructureringen en economische (on)vrijheden.

Naar bekend zijn er in elke (grotere) stad wijken die er inmiddels helemaal doorheen zitten, te lang en te uitsluitend bezocht zijn door een specifiek samenstel van bovenwijkse bepaalde condities:

- lage inkomens in combinatie met onbetaalbaar geworden onontkoombare vaste lasten;
- hoge werkloosheid- en arbeidsongeschiktheidscijfers in combinatie met een lage scholingsgraad;
- monofunctionele bebouwing daterend uit een periode van full-employment (buiten de wijk) en eveneens uit vroeger tijden stammende "functie"-scheidingen;
- een hoog duiventil-gehalte en een daarmee samenhangend ontbreken van een nestelings- of vestigingsmentaliteit;
- een zeer tot extreem hoge verscheidenheid aan leefstijlen.

Opmerkelijk is dat "besloten" is dat uitgerekend deze wijken het voortouw dienen te nemen in het vormgeven aan de multiculturele samenleving en tevens bij uitstek geschikt geacht worden om inhoude te geven aan de terugwenteling naar de wijk van categorieën medeburgers die tot voor een aantal jaren in specifieke instituten gehuisvest waren. De opdracht "houd Fokker in de lucht" is in vergelijking met de taak die deze wijken hebben een peuleschil, gelet op de abominabele condities. Maar tot nu tot spraken we alleen over condities. Zou het niet zo kunnen zijn dat juist onder abominabel slechte omstandigheden de inzet van de bewoners van die wijken zelf ongekende, creatieve hoogten bereikt? De inzet van veel bewoners en initiatieven kennend is verleiding daar hartgrondig "ja" op te zeggen, groot

Onlangs vond een Studieconferentie plaats in de haagsche Schilderswijk van het Landelijke Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden, waaraan met name veel bewonerskaders deelnamen. Onder het motto "Een ongedeelde stad, kan dat?" werd onder meer een inleiding beluisterd van Drs. Theo Roes van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Deze onthulde bij die gelegenheid enkele uitkomsten van een recent SCP-onderzoek naar de beoordeling van de burgers in een groot aantal achterstandswijken van de wijsamenleving. Uitkomsten over vies, onveilig, te druk, slechte voorzieningen enz. laten we hier even voor wat ze zijn. Geconcentreerd op het fenomeen "sociale structuren en dynamieken" licht met name de volgende onderzoeksuitkomst op:

Een derde van de respondenten is niet gehecht aan de buurt, vindt dat het de bewoners aan de onderlinge betrokkenheid ontbreekt en wil verhuizen als dat enigszins kan. In de grote steden zijn deze scores nog aanzienlijke hoger. Hier heeft een derde tot de helft een

stabiële gestructureerde setting een "forse ingreep" plaatsvindt, waarbij en waarna enig flankerend beleid geïndiceerd is.

Aangaande de wijken die het het meest aangaat, kan een dergelijke 0-punt meting niet gemaakt worden, omdat de "stable social patterns" die getemperatuur zouden moeten worden niet voorhanden zijn. Maar ook zonder die evidentie lijkt een benadering uitgaande van de vraag hoe "toekomstwaarde" gecreëerd kan worden interessanter. Zo staat vast dat wanneer sloop en nieuwbouw impliceren dat we slechts praten over herinvulling van de woontfunctie, we nadrukkelijk tekortschieten: de ontwikkeling van toekomstwaarde vraagt sociale en fysieke hechtingsmogelijkheden en daarmee vooral ook de ontwikkeling van andere functies dan alleen "wonen" in deze wijken.

Het vraagt met name ook kansen voor bewoners reëel "verwikkeld" te raken in deze ontwikkelingstaak zodat sociale cohesie tot stand kan komen. Dat betekent dat fysieke ingrepen, dat reparatie- en transplantatie-operaties te kort schieten.

Wat nodig is, is een conceptie over het ontwerpen van bestaande wijken met zorgvuldige aandacht voor de samenhang en wisselwerking van fysieke en sociale structureringscomponenten, waarbinnen een "co-makership" van de bewoners één van de harde uitgangspunten vormt.

samenhang en wisselwerking van fysieke en sociale structureringscomponenten

negatief

oordeel over de eigen wijk. Allochtonen willen nog vaker verhuizen dan autochtonen.

Toekomstwaarde

Einde exercitie naar het lijkt: want wanneer én de condities abominabel zijn en de bewoners er geen gat in zien, dan hebben we einde verhaal. De vraag van de organisatoren van deze confrontatieconferentie naar de gevolgen van sloop en nieuwbouw op sociale structuren lijkt dan ook beantwoord met: "welke structuur dan?" of met "who cares?". Anders gesteld dringt de vraag op of de organisatoren niet een soort 0-punt meting voor ogen hebben waarbij in een

'Borrelpraat' in het Laboratorium Leefbaarheid

door Chris Veldhuysen

In het Grote Stedenbeleid staat het begrip leefbaarheid hoog op de politieke en ambtelijke agenda. Middels een vijfde verantwoordingsveld voor corporaties in het Besluit Beheer Sociale Huursector (BBSH) is de zorg voor leefbaarheid in buurten en wijken mede bij de volkshuisvestingssector gelegd. Een eenduidige en richtinggevend definitie van leefbaarheid ontbreekt echter. Een leefbaarheidsthermometer is bij het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VROM) in ontwikkeling. Maar ook betrokkenen in de lokale praktijk staan niet stil. Dit gegeven vormt de achtergrond van een nieuw initiatief van het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting (NIROV) en het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO).

Initiatief

Het LCO en het NIROV hebben eind 1995 gezamenlijk een Laboratorium Leefbaarheid opgericht, een multidisciplinaire werkgroep van betrokkenen bij leefbaarheidsvraagstukken. Het LCO en NIROV faciliteren dit initiatief. In een werkdocument zijn de doelen, structuur en werkwijze van het Laboratorium vastgelegd. Het probeert een verbinding te leggen tussen de (nationale) beleidsontwikkeling en de implementatie in de lokale praktijk.

Doelen

Het Laboratorium Leefbaarheid heeft een vierdelig doel:

1. Het vergroten van kennis en inzicht in leefbaarheidsvraagstukken op buurt- en wijkniveau.
2. Het ontwikkelen van een werkdefinitie van leefbaarheid om te komen tot een meer strategische visie ten aanzien van leefbaarheid.
3. Het komen tot een aanpak (of meerdere aanpakken) om leefbaarheid te vergroten door middel van integrale samenwerking.
4. Het inzicht verwerven in de concrete effecten van projecten op de leefbaarheid in buurten en wijken.

Werkwijze

Het Laboratorium Leefbaarheid bestaat uit een kerngroep en een viertal themagroepen. Alle groepen zijn multidiscipli-

nair samengesteld. De kerngroep is verantwoordelijk voor het ontwikkelen van een meer strategische visie op leefbaarheid. Bovendien dient de kerngroep de voorrang van het Laboratorium te bewaken. In de themagroepen worden een aantal onderwerpen en aspecten van leefbaarheid verder uitgediept. De themagroepen bezoeken daarvoor voorbeeldprojecten, analyseren de bevindingen en evalueren de resultaten. Elke themagroep wordt voorgezeten door een lid van de kerngroep. De vier werkgroepen houden zich bezig met:

- a. De themagroep veiligheid houdt zich bezig met diverse facetten, van fysieke maatregelen tot sociale veranderingsprocessen, van (on)veiligheid die van invloed zijn op de leefbaarheid in wijken. Deze werkgroep laat zich inspireren door ervaringen die zijn opgedaan binnen projecten van de Stichting Maatschappij en Politie en het LCO.
- b. De themagroep dagelijkse leefomgeving diept de wijze waarop het beheervraagstuk (de betrokken partijen, verschillende schaalniveaus, de samenwerking, processen etc.) verder uit.
- c. De themagroep segregatie, integratie en participatie besteedt aandacht aan de onderlinge relatie van deze drie begrippen. Segregatie doelt vooral op individuen, groepen en gebieden die geïsoleerd zijn van de rest van de (wijk) samenleving. Integratie heeft betrekking op het spanningsveld tussen de bestaande, dominante cultuur en de wensen en behoeften van bepaalde groeperingen tot behoud van de eigen cultuur. Bij participatie gaat het om het verbeteren en vergroten van mogelijkheden tot deelname van wijkbewoners aan maatschappelijke verbanden, organisaties en voorzieningen.
- d. De themagroep scholing en werkgelegenheid onderzoekt de mogelijkheden en ervaringen om via scholing en een gebiedsgerichte werkgelegenheidsaanpak de leefbaarheid in wijken te verhogen. Naast het inventariseren en ontwikkelen van ideeën behoort tot het werktein van de werkgroep ook het verkennen van de grenzen van het rijksbeleid. Het is immers nog niet duidelijk welke bevoegdheden en taken corporaties in deze hebben.

Corporaties

Alle themagroepen krijgen als opdracht mee te bezien welke consequenties er in

het kader van hun thema zijn betreffende het, van overheidswege, beoogde vijfde verantwoordingsveld 'leefbaarheid' voor corporaties, zoals dat in het Besluit Beheer Sociale Huursector (BBSH) zal worden geregeld. Daarnaast spelen begrippen als 'zelfredzaamheid' en 'zelfontplooiing', begrippen die centraal staan in de aanpak die de Stichting Maatschappij en Politie voorstaat, door alle thema's een rol.

Het Laboratorium Leefbaarheid zal de komende tijd investeren in het analyseren, systematiseren van ervaringen en ontwikkelen van ideeën. Van de verslagen van (openbare) werkgroepvergaderingen zullen korte artikelen worden samengesteld ten behoeve van de tijdschriften Nieuw Tijdschrift voor de Volkshuisvesting (NIROV) en MO/Samenlevingsopbouw (LCO). In oktober vindt een interne studiedag plaats waarin de bevindingen van de verschillende werkgroepen met elkaar worden geconfronteerd. In december 1996 zal een externe studieconferentie worden georganiseerd. Tezamen dient dit te resulteren in een publikatie begin 1997.

Startbijeekomst

Middels een startbijeekomst op 24 april jl. zijn de verschillende werkgroepen geïnstalleerd. Tijdens deze bijeekomst is met name gekeken naar de aanpak van leefbaarheid in Utrecht-Zuilen. Ook is Hortulanus gevraagd een inleiding te verzorgen over het begrip leefbaarheid. Een verslag van deze bijeekomst is bij het verschijnen van MO/Samenlevingsopbouw verkrijgbaar. Een artikel naar aanleiding van deze bijeekomst verschijnt in het volgende nummer van MO/Samenlevingsopbouw. Het is de bedoeling dat projecten die een rol spelen in het Laboratorium Leefbaarheid worden opgenomen in de Projectenbank Sociale Vernieuwing Beroepskrachten en bewoners die geïnteresseerd zijn in deelname aan het Laboratorium en lokale praktijkervaringen kunnen inbrengen, kunnen zich melden bij het LCO of het NIROV. Voor meer inlichtingen, voor het opvragen van het werkdocument, voor het vanuit uw praktijk toezenden van materiaal/documenten of het voordragen van projecten:

NIROV: mw. drs. Inge Dranitsman of drs. Berry Prins, 020 3469652.
LCO: Chris Veldhuysen 071 3804431.

'Samenspelen' van kinderen

niet zo vanzelfsprekend meer

door Chris Veldhuysen

Verslag van het project 'Kind en buitenruimte' in Rotterdam. In de Afrikaanderwijk in Rotterdam is het buiten 'samenspelen' van kinderen niet meer vanzelfsprekend. En dat moet veranderen vinden diverse organisaties. Uit onderzoek 1) blijkt het grote belang van samenspelen als een vorm van ontdekken van de omgeving, van andere mensen, van de eigen lichamelijke en sociale mogelijkheden. Het niet meer vanzelfsprekend samenspelen heeft nadelige consequenties voor de motorische en sociale ontwikkeling van kinderen. In de Afrikaanderwijk in Rotterdam is men zich hiervan terdege bewust.

De Afrikaanderwijk is een voor-oorlogse wijk in Rotterdam met circa 10.000 inwoners en weinig openbare ruimte. Het is een arbeiderswijk, waar mensen voorheen sterk op elkaar betrokken waren, met een sterke traditie van 'strijd' om betere woon- en leefomstandigheden. De wijk is echter sterk aan verandering onderhevig. De wijk wordt ook steeds voller. De laatste jaren neemt het aantal bewoners toe, met name met allochtone gezinnen en starters op de woningmarkt. De hoge woondichtheid en de toegenomen sociale en culturele verschillen tussen de bewoners vormt de achtergrond van een opmerkelijk project. Een project dat voortkomt uit signalen van bewoners, wijkwerkers, jeugdleiders en anderen die wijzen op een groeiende behoefte aan plaatsen om te spelen tegen de achtergrond van problemen als ruimtegebrek, slecht beheer, overlast van oudere jongeren en drugvervalsing over de vervuuring van het spel van kinderen. Ook de afwezigheid van betrokkenheid van ouders, bewoners als toezichhouder of stimulator baart zorgen.

Ruimte voor kinderspel

In de Afrikaanderwijk neemt men niet langer genoegen met deze situatie. Daar werken kinderen nu mee aan de inrichting van hun domein: het spelen op straat, plein of in de speeltuin. Dit is het resultaat van de samenwerking van de Stichting Welzijn Afrikaanderwijk (SWA) en de Bewonersorganisatie Afrikaanderwijk (BOA). Hun project is beschreven in een aantrekkelijk boekje getiteld: "Geef ons de ruimte. Werk aan de domeinen van kinderen." Het beschrijft het pro-

CONTACTEN MET KINDEREN OPBOUWEN

De opbouwwerkster heeft veel contacten gelegd met sleutelpersonen in de wijk, met omwonenden van speelplekken en met kinderen. Ze hield interviews met kinderen op de speelplekken. Op scholen werden vragenlijsten door kinderen tijdens de les ingevuld. Het leukst waren de wijkwandelingen met kleine groepjes kinderen, soms tijdens de schooltijden. Het bleek een prima middel voor contactlegging met kinderen en werd door hen ook zeer gewaardeerd. De kinderopbouwwerkster maakt veel gebruik van 'kinderverhalen'. Ze laat kinderen zelf aangeven wat ze doen, wat ze zouden willen doen, hoe ze tegen een aantal dingen aankijken etc. De kinderverhalen en kinderbelangen moeten onder de aandacht worden gebracht van de autoriteiten op een manier die voor kinderen navolgbaar is. Kinderen moeten worden geholpen en leren om met behulp van die verbanden zinnige dingen aan de orde te stellen en hun plek in de verhoudingen te vinden.

ces van

vallen en opstaan en de successen van het project. Het is tevens een pleidooi aan ontwerpers, inrichters en beheerders van open ruimte om kinderen bij hun plannen te betrekken. Voorwaarde is wel dat kinderen ondersteuning krijgen van begeleiders, wiens taak het is met name kinderen aan tafel te krijgen en de vinger aan de pols te houden in zake het nakomen van afspraken en het overnemen van adviezen van kinderen.

Achtergronden

In de Afrikaanderwijk ziet men als oorzaak van het niet meer 'vanzelfsprekend samenspelen':

1. Het ontbreken van voldoende speelruimte in de stad waar de ruimte per definitie weinig voorhanden is en waar op elke 'open plek' meerdere claims worden gelegd. Veel speelplekken zijn ook niet geschikt voor 'vanzelfsprekend' spelgedrag vanwege problemen met de inrichting, onderhoud en overlast (honden, verkeer, drugs, tiensers).
2. De grotere verscheidenheid van de etnische en culturele achtergronden van kinderen. Dat maakt het vanzelf spelen met elkaar er niet makkelijker op.

HET ORGANISEREN VAN ACTIVITEITEN

Ook werden allerlei vakantieactiviteiten georganiseerd. Het ging erom activiteiten te organiseren die iets extra's toe voegen aan het spel van kinderen (het lukt beter, het duurt langer, is meer op fantasie- of constructiespel gericht, verschillende groepen kinderen spelen meer met elkaar). Via de kinderkrant 'de Bonk' konden kinderen op creatieve wijze (ook in taalvorm) aan hun ideeën en gedachten over spelen en speelplaatsen kwijt. De krant is over de scholen in de wijk verspreid. Activiteiten werden ook georganiseerd rond bijzondere gelegenheden als de opzomerdag en de nationale straatspeeldag.

De kinderbakfiets

Een bijzondere activiteit was de kinderbakfiets. Om kinderen meer mogelijkheden te bieden om te spelen komt wekelijks de speelgoedbakfiets, met spelattributen en bezems, langs. Kinderen gebruiken dit materiaal, nemen deel aan allerlei spelactiviteiten georganiseerd door de 'bakfiets-rijders'. De activiteiten stimuleren het samen spelen en zijn gericht op zowel sport en spel, als fantasie- en constructiespelen. Op den duur kunnen de activiteiten worden overgenomen door vrijwilligers en omwonenden.

De duimdrop-container

Ook is aansluiting gezocht bij de Duimdrop-beweging en zijn er plannen ontwikkeld voor een Duimdrop-container. De Duimdrop is een soort bouwkeet die een klein winkeltje bevat en dat allerlei soorten buiten-speelgoed uitleent. Per Duimdrop-container zijn drie beheerders werkzaam die de speelgoed-uitleen en de verkoop van allerlei snoepgoed regelen. Zij zorgen tevens voor toezicht. Het is een succesvolle ingreep gebelken om een aantal verwaarloosd ogende pleinen tot veilige en vrolijke speelplaatsen om te toveren.

- Het is minder dan voorheen vanzelfsprekend dat ouders of andere volwassenen bij het kinderspel betrokken zijn; in de zin van het stimuleren van spelen of kanaliseren van agressief gedrag.
- Ook voor ouders en volwassenen geldt een 'culturele/etnische' factor: volwassenen laten zich niet of nauwelijks in met het spel van kinderen met een andere culturele/etnische achtergrond.

Speelgedrag

Het project 'Kind en Buitenruimte' is een initiatief van BOA en SWA. Voor de ontwikkeling van het project is een werkgroep gevormd en een kinderopbouwwerkster aangesteld. Zij is aan de slag met het leggen van contacten met sleutelpersonen. Ze sprak veel met kinderen en observeerde hun spelgedrag tijdens vakantie, weekends en na schooltijd. Ze lette ook op de speelroutes.

Speelplekken

Er is hard gewerkt aan een meer beleidsmatige onderbouwing door het benoemen van 'erkende speelplekken'. Op verschillende plaatsen in de wijk zijn erkende speelterreinen ingericht. De betrokkenheid van omwonenden en kinderen was daarbij een vereiste. Bij elk kind maakte een feestelijke opening en georganiseerde kinderactiviteiten (voetbaltoernooi, straatspelletjes) en eigen werkzaamheid van bewoners deel uit. De in diverse buurten actieve Wijk Onderhouds Ploegen zorgen voor het onderhoud van de speelplekken, en betrekken daarbij bewoners en kinderen. De ervaring leert dat de regie van de realisatie en beheer van de speelplekken bij de wijkwerkers en de bewonersgroepen moet liggen. Zij moeten de instanties blijvend verzoeken om ruimte te geven aan hun inzet en creativiteit om in samenwerking met jonge en oudere bewoners hun eigen bijdrage te leveren. Ook is een klachtenmeldpunt ingesteld waar bewoners terecht kunnen

met klachten over gebruik en beheer van de speelplekken.

Speelplekkenparagraaf

De erkende speelplekken moeten een plaats krijgen in een speelplekkenparagraaf in de buurt- en wijkplannen. Voor het (her)inrichten van speelplekken is een programma van eisen opgesteld.

Noten

- Zie o.a. Lia Karsen (et al) Building Identities: Gender Perspectives on Children and Urban Spaces. Concluding Report. Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Sociale Geografie, Amsterdam 1995. Telefoon: 020-5254054.

RESULTATEN

Er is een goede en groeiende samenwerking ontstaan tussen de bewonersorganisatie en het sociaal cultureel werk gecroëid. Het project is een belangrijke activiteit geworden waarin beide organisaties hun zienswijze en hun werkaanpak opnieuw op elkaar zijn gaan afstemmen. Daarin is het project in ieder geval succesvol verlopen.

Belangrijk bleken ook de contacten met het kinderwerk(team) van het SWA. Het project krijgt daardoor wortels in het kinderwerk. Zo kan de continuïteit van het project, na vertrek van de kinderopbouwwerkster, beter worden gewaarborgd. Aansluitend is een netwerk van betrokkenen, die met elkaar een aandeel nemen in het werken met en voor kinderen in een project, opgebouwd.

De organisatie bleek goed werkbaar: de instelling van een stuurgroep onder wiens verantwoordelijkheid de kinderopbouwwerkster werkt, bestaande uit een vertegenwoordiger van SWA en BOA. Tevens het instellen van een werkgroep, bestaande uit werkers die met elkaar het werk in de Buitenruimte besprak en afstemde.

- Door per speelplek actieve volwassenen, kinderen en jongeren te organiseren, die samen zorgdragen voor een goed onderhouden en prettige speelplek, die de in de wijk aanwezige 'Werkgroep Kind en buitenruimte' versterkt, kan in de wijk een nieuwe organisatorische infrastructuur groeien die vruchtbare resultaten kan afleveren van de omgeving. Zonder een dergelijk groepje is een initiatief kansloos. Het mes slijdt aan twee kanten:
- er worden kleine groepjes van betrokken mensen opgezet die met elkaar communiceren, isolement kunnen doorbreken. Bewoners die hun wijk beter leren kennen en zich, in kleine groepjes, betrokken kunnen voelen bij de woonomgeving. Minder anonimiteit.
- er wordt van deze groepjes gebruik gemaakt voor verdere contacten in de wijk en het organiseren van activiteiten etc.

Daarnaast is belangrijk dat per speelplek een groepje van organisaties als gemeentewerken, onderhoud/vullingsploeg, wijkagent, bewoners, kinderen, wijkorganisaties en b.v. de dienst recreatie van de gemeente met elkaar samenwerkt. De wijkorganisatie en werkgroep zijn belangrijk voor de communicatie tussen (kwaliteiten) wijk en (kwaliteiten) gemeentelijke diensten en het aan elkaar vertrouwd maken met de manier van werken.

Opbouw- werk

Met ingang van 1 juli 1996 zal dr. W.G.J. Duyvendak prof.dr.ing. C. de Wit opvolgen als bijzonder hoogleraar Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk aan de faculteit der Wijsbegeerte van de EUR.

Jan-Willem Duyvendak (37) studeerde sociologie en filosofie in Groningen (RUG) en Parijs (Ecole des Hautes Etudes et Sciences Sociales). Hij promoveerde op een onderzoek naar nieuwe sociale bewegingen in Europa (met name Frankrijk en Nederland). Van zijn hand verschenen een vijftal boeken - onder andere vertaald in het Frans en het Engels - en een dertigtal artikelen in wetenschappelijke nationale en internationale context, sociale en politieke vernieuwing, maatschappelijk middenveld en multiculturaliteit, de maakbare samenleving en het opbouwwerk, collectieve identiteiten en actie-strategieën, na-oorlogse Nederlandse en Franse geschiedenis.

Bij het vervullen van het ambt van hoogleraar zullen met name accenten worden gelegd op:

- onderzoek toekomst multicultureel samenleven in relatie tot samenlevingsopbouw en volkshuisvestingsbeleid en -praktijk;
- onderzoek naar het belang van ondersteuning door derden (onder andere opbouwwerk en politiek) van initiatieven van achtergestelde groepen.

De leerstoel Wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk aan de EUR wordt verzorgd door de Dr. Gradus Hendriks Stichting. Het werk van de stichting wordt mogelijk gemaakt door bijdragen uit het bedrijfsleven, de gemeenten Rotterdam en 's-Gravenhage, een RK Kloosterorde en een aantal instellingen voor opbouwwerk en samenlevingsopbouw.

In de vorige benoemingsperiode trad het bedrijf Van den Bergh & Jurgens op als hoofd-sponsor. Deze positie wordt in de nu aanstaande periode van vier jaar overgenomen door het NCIV (Nederlands Christelijk Instituut voor de Volkshuisvesting).

Gemeente houdt participatie tegen het licht

Belangenorganisaties, politici en ambtenaren in Haarlemmeer zijn het erover eens dat er geen standaard oplossing bestaat voor participatie bij verschillende projecten; er is behoefte aan maatwerk. Belangrijk voor bewoners hierbij is het om tijdig betrokken te worden bij de plannen. Dit blijkt uit het onderzoek dat de gemeente heeft gedaan naar beleving van de participatie.

Voor het evalueren van de participatie is een projectgroep opgericht die bestaat uit ambtenaren, vertegenwoordigers van dorps- en wijkraden, de Belangengroep Gehandicapten en Stichting 't lage land. De projectgroep begeleidde het gemeentelijk onderzoek.

Uit het onderzoek blijkt dat de gemeente van participanten vaak slechts een reactie op al afgeronde plannen vraagt. In veel gevallen wordt echter de suggestie gewekt dat participanten bij het hele traject betrokken zullen worden, dat ze mogen participeren. Participatie is immers in tegenstelling tot inspraak - meedenken vanaf het begin van het planproces. Bij een aantal onderzochte projecten is dit meedenken goed gegaan, bij andere projecten niet.

Ambtenaren en participatie

In de praktijk blijkt participatie een gemeentelijk instrument, vooral ambtelijk ingezet. Ambtenaren bepalen wie er wanneer en op welke manier bij de planvorming betrokken wordt. Zij hebben vooral behoefte aan een duidelijke leidraad om op terug te vallen. De verordening en bijvoorbeeld een ambtelijke instructie zou moeten aangeven wanneer en op welke onderdelen inspraak en participatie moet plaatsvinden. Ook kunnen in zo'n handleiding ideeën voor de vormgeving daarvan worden opgenomen.

Mening van burgers/organisaties

Door burgers/organisaties wordt belang gehecht aan tijdige betrokkenheid en een goede en regelmatige terugkoppeling. Duidelijk moet zijn over welke onderdelen geparticipeerd kan worden en over welke niet. Er is ook behoefte aan een goede klachtenafhandeling.

Rol van de politiek

Er zijn verschillende meningen over de rol die de politiek in participatie zou kunnen of moeten vervullen. Raadsleden onder-

nemen diverse activiteiten om zich te informeren of in gesprek te komen met de bevolking, activiteiten die niet altijd zichtbaar zijn. Raadsleden verwachten veel initiatief van de participanten; zij rekenen erop dat zij aan de bel trekken wanneer er iets mis gaat. Juist daarom hechten ze veel waarde aan inspraakreacties en hoorzittingen. Een gevoel van sommige organisaties is dat het contact met de politiek teveel het karakter van eenrichtingsverkeer heeft en te weinig dialoog inhoudt. Enkele raadsleden opperen het idee om meer georganiseerde vormen van dialoog in te bouwen om het gesprek tussen burger en gemeente beter gestalte te geven: ronde-tafel-gesprekken of dorpsgesprekken.

Vervolg van de evaluatie

Naar aanleiding van het onderzoek heeft de projectgroep de tien belangrijkste aandachtspunten op papier gezet. Deze worden in een vervolglase uitgewerkt en voorzien van aanbevelingen. De projectgroep heeft voorgesteld de uitwerking in een grotere groep van betrokkenen (politiek, ambtenaren en participanten) te laten plaatsvinden. Zo zal een stevig draagvlak ontstaan voor daadwerkelijke verandering.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

Gemeente Haarlemmeer,
Linda Bartman: 023-5676244.

Tien jaar Panel,

door Fanny Gerrits

Op de laatste dag van de winter kwamen in Utrecht, in het Jacobi Theater vele genodigden bij elkaar om de prijsuitreiking in het kader van de tiende toetsingsronde van het Panel Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein mee te maken. Deze gelegenheid had een extra feestelijk tintje, aangezien er niet alleen prijzen werden uitgereikt, maar ook aandacht werd besteed aan het tienjarig jubileum van het instituut.

Panel-voorzitter dr. Gradus Hendriks heette eenieder hartelijk welkom en nam de rol van gastheer op zich door middel van het uitspreken van een openingswoord.

In zijn openingswoord sneed hij ook de delicate vraag of 'het na tien jaar niet genoeg is geweest' aan Het Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein overweegt inderdaad te stoppen. Hendriks legde de beantwoording van deze prangende vraag bij het veld neer: "Ik geef daarover geen uitsluitsel want we willen ook graag de mening uit het veld horen."

Vervolgens kondigde hij de eerste spreker aan, mevrouw P.M. van der Linden-de Feijter, wethouder Welzijn & Sociale Zaken van de gemeente Utrecht. Mevrouw van der Linden-de Feijter gaf te kennen zeer verheugd te zijn over het feit dat deze belangwekkende bijeenkomst binnen de grenzen van haar gemeente werd gehouden. Het thema van de verhouding tussen het openbaar bestuur en het particulier initiatief is een onderwerp waar zij zich al langer voor interesseert. Zij stipte de actuele ontwikkelingen aan, waarbij zij benadrukte dat er een echte cultuuromslag binnen het bestuur en de ambtenarij moet plaatsvinden. Binnen de bestuurlijke trajecten tussen Europa, Rijk, stadsprovincie en wijk moet meer oplossingsgericht worden gewerkt en minder nadruk liggen op de formele afhandeling. Besluitvorming moet een waarachtig proces zijn, waar ook de burger nadrukkelijk bij betrokken is. Op basis van een beschouwing over de structuur van de welzijnsvoorzieningen in de gemeente Utrecht en de wijze waarop subsidies worden toegekend en verantwoord, kwam de wethouder tot de conclusie dat het Panel Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein bijzonder nuttig werk verrichtte. Ook sprak zij de hoop uit

dat de kwaliteit van de jaarverslagen nog verder zou toenemen. Tot slot sprak zij haar felicitaties uit met betrekking tot het tienjarig jubileum van het Panel. Daarna volgde de traditionele Panel-lezing, ditmaal door drs. Jos van der Lans, oud-hoofdredacteur van Marge en tegenwoordig publicist te Amsterdam. Deze Panel-lezing getiteld 'De taal van het middenveld' werkte animerend op het aanwezige publiek. Jos van der Lans ging het onderwerp met veel humor te lijf en gaf de aanwezigen stof tot nadenken mee. (De integrale tekst wordt elders in deze MO gepubliceerd.)

Effect-evaluatie

Na de Panel-lezing werd het woord gegeven aan professor drs. A. D. Bac R.A., hoogleraar overheidsaccountancy aan de Katholieke Universiteit Brabant en partner bij de VB-Groep. Vanuit financieel-technisch oogpunt probeerde hij te schetsen hoe minder makkelijk meetbare zaken toch kunnen worden vertaald naar kwantificeerbare grootheden, zodanig dat er sprake kan zijn van een deugdelijke verantwoording van subsidies. Daarbij koos hij het woord 'effectiviteit' als sleutelwoord. Hij vertelde iets over de voorschriften omtrent het verantwoordingsproces van overheden (provincies en gemeenten) waarbij geprobeerd is om aansluiting te zoeken met bestaande wetgeving ten aanzien van de private sector: "In het licht van het vorenstaande mag niet uit het oog worden verloren dat de

verslaggeving van overheidslichamen nooit geheel gelijk kan worden aan die van ondernemingen zonder ernstige schade toe te brengen aan de kwaliteit van het verantwoordingsproces bij die overheden. Een belangrijk aspect in dat verband is het feit dat het succes van het overheidshandelen niet, zoals bij de private sector, wordt afgemeten aan de hoogte van het voordelig verschil tussen baten (inkomsten) en lasten (uitgaven). In overheidsorganisaties worden uitgaven niet gedaan om inkomsten te genereren, maar om daarmee maatschappelijke effecten te bewerkstelligen. Deze effecten dienen derhalve een belangrijk onderdeel van het verantwoordingsproces te vormen. Het idee dat dit geïntegreerd

met de reguliere jaarverslaggeving zou dienen te geschieden wint hand over hand veld. Niettemin moeten de problemen welke daarbij opdoemen niet worden onderschat."

Onder invloed van:

- de toename van de mondigheid van de burger,
  - de voortdurende drang tot bezuiniging en
  - het ontstaan van 'molliger' behoeften (overheidszorg heeft per definitie de neiging om uit te dijen, omdat de behoefte eraan constant groeit), naast de behoefte aan budget-ruimte voor 'nieuw beleid', wordt het openbaar bestuur voorlopig nog wel beheerst door 'reallocatie'. (Continue herverdeling van beschikbare middelen onder invloed van het ontstaan van nieuwe schaarse-situaties.)
- Effectiviteit is hierbij een belangrijk maat-

hoe nu verder?

schappelijk en politiek criterium dat schaarsste bepaalt.

De vraag wat men echter precies onder 'effectiviteit' moet verstaan is zeer complex. Uit Canadees onderzoek is echter gebleken dat men de term hanteerbaar kan maken aan de hand van de onderscheiding van een aantal kenmerken. Analyse met behulp van die kenmerken zal kunnen leiden tot adequate actie- en aanpassingsplannen. "Effectiviteit die op pro-actieve wijze ter hand wordt genomen dient in bepaalde mate deel uit te maken van het in de begrotingscyclus begrepen verantwoordingsproces." (...) "Men dient evenwel de inspanning die het in kaart brengen van de effectiviteitsproblematiek betekent niet te onderschat-

'omgegaan met' problemen, gevoelens, vragen etc., bij voorkeur in de weinig Nederlandse lijdende vorm. (...) Dan hebben we meteen het ergste gehad en zijn er vriendelijker dingen te melden."

Ten aanzien van de materiële vorm is volgens Van Amerongen aanwijsbaar dat de leesbaarheid sterk is verbeterd: van stencil tot soms glossy uiterlijk. Ook is er volgens hem een begin van effectverslag op te merken: "Wat leverden onze interventies/therapieën op en bij welke/hoeveel cliënten?" Ook het tevredenheidsonderzoek wordt gelukkig steeds vaker vermeld. Ook sluipt er steeds meer een taakstellend element in de jaarverslaglegging in: "Simpel gezegd: het jaarverslag nieuwe stijl mag niet alleen terugblikken."

Assen. De Hoofdprijs Innovatie, ook ter waarde van f 5.000,-, beschikbaar gesteld door het LCO verviel aan Stichting Sociaal Cultureel Werk Amstelveen, Amstelveen.

Daarnaast werden er drie Waarderingsprijzen voor Visie & Aanpak uitgereikt aan respectievelijk het project 'Leven en Wonen met allochtone ouderen', Vier Bonden Overleg te Tilburg, het project 'Maatschappelijk Herstel, onderdeel 'over de drempel', GGD te Den Haag en aan het project 'De tuin van kapitein Rommel' van de Stichting Gemeenschapsraad Castricum. De waarde van de uitgereikte cheques bedroeg achtereenvolgens f 5.000,-, f 2.500,- en f 1.500,-.

Aan de aanwezigen werd nog een speciale Jubileum-publicatie uitgereikt, in de vorm van een MO/Samenlevingsopbouw Katern, getiteld 'Tien jaar Panel Toetsing Jaarverslagen op Maatschappelijk Terrein: een kroniek'. Daarna werd de bijeenkomst afgesloten met een hapje en een drankje. Eenieder was het erover eens dat het een geslaagde happening was geweest!

ten. De verdere uitwerking daarvan vormt de uitdaging van de laatste jaren van deze eeuw". Aldus professor Bac.

De prijzenregen

Na de pauze kwam drs. Bob van Amerongen aan het woord. In zijn presentatie en toelichting op het tiende Juryrapport deelde hij enige waargenomen trends met het publiek. Zo constateerde hij dat de jaarverslagen in de loop van deze tien jaren steeds beter zijn geschreven. "We treffen nu weinig monstra meer aan. Natuurlijk vinden we nog het anglicisme 'recentelijk' in plaats van het Nederlandse bijwoord 'recent'; zo ook het germanisme 'inschatten', bijna niet meer uit te roeien, in plaats van schatten of taxeren. En er 'wordt' nog steeds

Tenslotte blijft echter een 'explosieve paradox' het Panel parten spelen volgens de vice-voorzitter, en dat is de vraag wat het Panel beoordeelt, het verslag of het werk? "Uit een goed jaarverslag spreekt ook goed werk", is hiervoor de beantwoording die door het Panel wordt gegeven.

Daarna maakte mw. Johanna de Groot-Van der Hoeven, secretaris van het Panel, zich op om de prijzen uit te reiken. De Hoofdprijs Vormgeving ging naar de Stichting FIOM Centraal Buro te Den Bosch en bedroeg de somma van f 5.000,-, beschikbaar gesteld door Stimio Communicatie Projecten bv. De Hoofdprijs Financiën, ook f 5.000,-, beschikbaar gesteld door VB-Accountants werd uitgereikt aan Stichting Centrum voor Alcohol en Drugs Drenthe,

Recensie

Perspectief in nog-niet situaties

door Gai van Hooydonk, VU

Fenomenologische verkenning en onderzoek naar wetenschappelijke grondslagen van het Nederlandse maatschappelijke opbouwwerk, door P.A.K. Vreeswijk
Opbouwteksten nummer 11
Dr. Gradus Hendriks-stichting
Den Haag, 1996.

Het is er dan toch nog van gekomen: de eerste promotie bij de eerste hoogleraar opbouwwerk, die Nederland en in het bijzonder de Erasmusuniversiteit te Rotterdam rijk is. De bijzondere leerstoel voor de wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk bestaat vanaf 1990. Cees de Wit heeft hem tot op heden bezet en per 1 juli van dit jaar zal Jan-Willem Duyvendak hem op gaan volgen.

Piet Vreeswijk is gepokt en gemazeld in het opbouwwerk: als voormalig opbouwwerker te Arnhem en als voormalig ambtenaar van het ministerie van CRM/WVC, die het opbouwwerk in portefeuille had. Hij heelt zich met zijn proefschrift precies gehouden binnen het domein van de bijzondere leerstoel. Hij is namelijk op zoek gegaan naar wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk en hij doet dat vooral op een filosofische manier. Hij doet dat niet alleen, omdat de leerstoel binnen de filosofische faculteit van de Erasmusuniversiteit onderdak heeft gevonden, maar ook omdat het hem dat de beste manier leek om de grondslagen op het spoor te komen. Vreeswijk baseert zich op een aantal opbouwpublicaties, die hij 'klassiek' noemt. Ze zijn van de hand van Jo Boer, Van Tienen en Zwanikken, Besteman en De Kleijn en ze bestrijken de periode 1955 tot 1980. 'Na De Kleijn is er in de 80er jaren geen nieuwe opbouwwerkmethodologie ontwikkeld', zegt hij op pagina 169 en dat komt, omdat volgens hem vanaf 1980 het inzicht heeft ontbroken, dat het object van opbouwwerk uit taal-eenheden en taalconstructies bestaat. Op basis van deze klassieken komt hij tot typering van opbouwwerk als een nieuwe vorm van werken aan de samenleving (Boer), als sociaal-agogisch werken aan de samenleving (Van Tienen en Zwanikken), als kleinschalig probleem- en projectgericht werken (Besteman) en als emancipatorisch werken in opbouwwerkprocessen

(De Kleijn). Naast deze verschillen is er één grote overeenkomst en dat is dat opbouwwerk in alle benaderingen een produkt is van modernisering. Hij treft tevens bij alle auteurs aan het vermogen te schakelen, te verbinden en te koppelen als karakteristiek voor de aard van het opbouwwerkhandelen. Vervolgens stelt hij zich vier fundamentele vragen:

- wat is het aspect van de werkelijkheid waar het opbouwwerk zich op richt?
- wat is de conceptuele inhoud van het opbouwwerk?
- welk object maakt het opbouwwerk?
- wat is de werkwijze van het opbouwwerk?

Als aspect van de werkelijkheid benoemt hij de tussenmenselijke taal- en tekenwereld. Om greep te krijgen op de conceptuele inhoud komt hij op basis van de lexicale betekenissen van 'opbouw' uit op vier beweringen: er is een nog-niet situatie nodig; er zijn altijd twee of meer delen nodig; er moet iets tot stand gebracht worden; er moet altijd een wisselwerking plaatsvinden. Na het stellen van de vraag naar het object komt hij vanuit het begrip taal- en tekenwereld uit op de fijnevoeligheid van het verstaan (subtilitas explicandi), op de accuraatheid van het verstaan (subtilitas intelligendi) en op het vermogen tot zorgvuldig verstaan (subtilitas applicandi). De vierde fundamentele vraag naar de werkwijze van het opbouwwerk wordt beantwoord met de gerichtheid op het tot stand brengen van sociale constructies, die bruikbaar zijn in het sociale en publieke domein. Juist vanwege dat sociale en publieke domein grijpt hij terug op de term maatschappelijk opbouwwerk, die voorzover mij bekend is reeds daertoe uit de jaren vijftig. Voor zijn grondslagenonderzoek heeft Vreeswijk voor een fenomenologische benadering gekozen. (Volgens de dikke Van Dale is fenomenologie: "Gevormd van Gr. Phainomenon (verschijnsel) + Logia (verhandeling), filosofische methode (van Husserl) die probeert door de geestelijk-intuïtieve beschouwing van de dingen, niet door rationale kennis, de constitutie van de wereld in de geest en het wezen der dingen te beschrijven.") Dat is waarschijnlijk de reden, dat ik bij lezing met hetzelfde gevoel zat als toen ik in 1993 de inaugurale rede las van Andries Baart, bijzonder hoogleraar opbouw- en activeringswerk, en die over 'Het arrangement van de tragiek' ging.

woorden en zinnen die almaar boven de werkelijkheid lijken te dansen. Je moet er van houden, van de fenomenologie, van het symbolisch interactionisme en van het roeren in de pot van de zingeving. Maar ook zonder het helemaal eens te zijn met de benadering die Vreeswijk kiest, wil ik wel kwijt, dat hij met zijn dissertatie een knap stuk werk heeft geleverd. Hij komt voor het opbouwwerk met een aantal essentialia, die tot op de dag van vandaag zeggingskracht hebben. Of dat het opbouwwerk in het maatschappelijk debat de plaats kan teruggeven, die het eens had, valt te betwijfelen, maar toch.

Met zijn keuze voor een beperkt aantal klassieken heeft Vreeswijk zich bijzonder kwetsbaar gemaakt, omdat hij zich zodoende afsluit voor wat er zich vóór 1955 en na 1980 heeft afgespeeld. Het moge wellicht zo zijn, dat er na De Kleijn geen methodisch werk van enige allure op het terrein van opbouwwerk verschenen is. Je zou daarover kunnen twisten. Feit is, dat hij voorbijgaat aan de revival van het opbouwwerk vanaf 1990, die mede onder invloed van het sociale-vernieuingsbeleid is ontstaan. Voorbeelden uit die sfeer ('Kennet bestaatniet' en 'Opzomereren') komen in het boek daarom uit de lucht vallen. Van de periode van vóór 1955 is kennis nodig om de klassieken, waarop hij zich baseert, ten opzichte van elkaar te kunnen plaatsen. Jo Boer heeft haar benadering in wezen geënt op de doorbraakgedachte, die in Volksherstel vlak na de oorlog tot uitdrukking kwam. Die doorbraakgedachte nam afstand van vooroorlogse verzuilde vormen. Het werk van Van Tienen en Zwanikken is niet goed te plaatsen, wanneer je je niet bewust bent van de taaiheid van de verzuilde structuren, die hen deed besluiten de opbouwwerker toch maar non-directief te doen zijn. Het werk van Besteman is niet goed te plaatsen, wanneer je je niet bewust bent van het feit, dat de probleem-project-methode afstand nam het verzuilde particulier initiatief en de organisaties, via welke dit pi zijn macht uitloende. En Gerard de Kleijn tenslotte zou zijn emancipatorisch perspectief niet hebben kunnen ontwikkelen, wanneer men vanuit de volkshuisvesting bewonersinbreng niet nodig zou hebben gehad om de stadsvernieuwing te doen slagen.

Wat 'Perspectief in nog-niet situaties' mist is een beleidssociologische analyse, die dit soort verbanden legt. Het is bijvoorbeeld niet terecht, dat Vreeswijk met een grote boog om de dissertatie van Peper uit 1973 heen loopt. Die dissertatie is weliswaar geen methodisch werk, maar

ze bracht wel voor het eerst de paradoxale situatie voor het voetlicht, waarin bouwwerkers zich bevonden als van overheidswege betaalde ondersteuners van bevolkingsgroepen. Van die paradox heeft Vreeswijk geen last, omdat in zijn boek de bouwwerker als 'deus ex

machina' figureert. Hij probeert te beschrijven, waar hij naar toe gaat, maar we krijgen niet te horen waar hij vandaan komt.

□

R

De reïntegratie-atlas.

De wereld van de sociale zekerheid is complex en voortdurend onderhevig aan veranderingen. Hou dat als 'normaal mens' maar eens bij. 'Geen beginnen aan', zal menigeen verzuchten.

Op het terrein van reïntegratie, van toeleiding en bemiddeling is het al niet anders. Nieuw is de samenwerking tussen arbeidsvoorziening, bedrijfsvereniging en sociale dienst.

Actueel zijn Melkert-banen, de categorie- of fasen-indeling van Bijstandsgerechtigden, individuele trajectbemiddeling Werk, werk, werk is het adagium van de overheid.

Tegelijkertijd dringt het besef door dat niet voor iedereen werk voor handen zal zijn. 'Sociale activering' is opnieuw in de aandacht.

Ontelbare grote en kleine organisaties zijn actief op dit terrein, sommige op commerciële basis, andere met overheidsfinanciering. Pilot-projecten en experimenten komen en verdwijnen.

De kunst is om in deze warwinkel het overzicht te bewaren.

De reïntegratie-atlas is daarbij een goed hulpmiddel. Juist daarvoor is hij ontwikkeld, aan de hand van de dagelijks praktijk.

Het is een nuttige wegwijs voor dagelijks gebruik voor eenieder die te maken heeft met mensen die om gezondheidsredenen hun werk hebben verloren of dreigen te verliezen.

Het is een losbladige uitgave. Afnemers zullen van elke aanpassing en/of aanvulling op de hoogte worden gesteld.

- De reïntegratie-atlas.
- Geheel vernieuwde uitgave!
- Actueel, praktisch en informatief.
- Een nuttige wegwijs voor dagelijks gebruik.

120 pagina's; tab- en schutbladen, exclusief map
uitgave: Landelijk Samenwerkingsverband van WAO-
platforms, maart 1996

kosten: f 49,- (exclusief porto)
bestellen (per telefoon, fax of brief):
LSV/WAO, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag
tel.: 070 - 380 44 31, fax: 070 - 380 99 73

Inhoudsopgave

Deel 1

1. Wetten, Ziektewet, WAO, WW, AAW, ABP

2. Inzage- en correctierecht, beroepsrecht

Wetten worden niet integraal behandeld maar aan de hand van veel in de praktijk voorkomende vragen en aandachtspunten, die verband houden met de positie van betrokkenen in het reïntegratieproces.

Deel 2

Reïntegratiemaatregelen.

1. Het wettelijk kader.
2. Mogelijkheden bij de eigen werkgever: diverse praktisch toepasbare regelingen.
3. Aan het werk bij een andere werkgever: diverse regelingen die een dienstverband bij een andere werkgever kunnen bevorderen.
4. Oriëntatie op ander werk: overzicht van oriëntatie-mogelijkheden.
5. Scholingsmogelijkheden.
6. Vrijwilligerswerk: waar op letten; hoe zit dat met de uitkering?
7. Sociale Werkvoorziening (WSW).

Deel 3

Organisaties.

Een overzicht van organisaties waarmee u te maken krijgt, zoals: bedrijfsverenigingen, arbeidsbureau, gemeentelijke diensten, arbodienst, beroepsinstanties, scholingsinstellingen, belangenorganisaties, en organisaties waar u terecht kunt in verband met een eigen bedrijf, vrijwilligerswerk en projectondersteuning.

Deel 4

Bijlagen.

Practische informatie om op te slaan als je het nodig hebt:

1. Voorbereiding op de arbeidsongeschiktheidsbeoordeling.
2. Voorbereiding op een sollicitatie.
3. Klagen en in beroep gaan.
4. Vrijwilligerswerk: vergoedingen en een voorbeeld-overeenkomst.
5. Uitkeringspercentages.
6. Adresoverzicht.
7. Register op trefwoorden.

KIOSK

door Norbert Braemink

Economische, sociale en culturele uitsluiting

(R.G. van der Veen)

Sociale interventie, nr. 1, 1996.

Centraal staat het proces van marginalisering en de relatie die dit fenomeen eventueel heeft met de toenemende werkloosheid, psychische problemen, vereenzaming en criminaliteit. In dit artikel voegt de auteur drie verschillende modellen samen tot één globaal verklaringmodel voor marginalisering. Daaraan gekoppeld geeft ze de beleidsconsequenties van een dergelijke integrale theorie over marginalisering.

Het eerste verklaringmodel is die van de 'arbeidsmarkt-benadering'. In de post-industriële samenleving groeit de arbeidsproductiviteit sneller dan het aantal arbeidsplaatsen, wat werkloosheid tot gevolg heeft. Dit kan leiden tot armoede en persoonlijke problemen. De armoede kan weer leiden tot economische uitsluiting.

Het tweede model, de 'levensloop-benadering' verklaart marginalisering uit de individualisering in de post-industriële samenleving. Deze leidt tot persoonlijke problemen die weer leiden tot vereenzaming en criminaliteit die beide een sociale uitsluiting tot gevolg hebben. Ook kunnen de persoonlijke problemen een onderwijsachterstand veroorzaken en daaraan gekoppeld werkloosheid.

Het derde model is een 'antropologische benadering'. Culturele uitsluiting leidt enerzijds tot discriminatie, werkloosheid, armoede en uiteindelijk een economische uitsluiting. Anderzijds tot acculturatie, persoonlijke problemen, vereenzaming en criminalisering en uiteindelijk tot sociale uitsluiting.

Na het analyseren van waarheid en bruikbaarheid van deze mono-causale ketens, komt de auteur tot een complex verklaringmodel voor marginalisering. Werkloosheid kan hierbij een gevolg zijn van persoonlijke problemen maar ook andersom. Het verband tussen economische en sociale uitsluiting kan worden opgevat als een marginaliseringsspiraal. De grote nadruk op het tegenwoordige arbeidsmarkt-beleid moet ten minste aangevuld worden met een activerend welzijnsbeleid. Oftewel, sociale activering als een oplossing voor het probleem van marginalisering. Gepleit wordt daarom voor een grotere investering in de sociale infrastructuur.

Invoering van richtlijnen in de zorg, welke methoden werken en waarom?

(M. Wensing)

Kwaliteit & Zorg, december 1995.

Richtlijnen voor 'goede zorg' kunnen professionals helpen bij het nemen van beslissingen. Hiervoor is soms een verandering van de gangbare werkwijze nodig. Om dit te bereiken moeten veelal diverse barrières weggenomen worden. Bij de implementatie van de richtlijnen zijn drie kenmerken van belang:

- ▼ Kenmerken van de richtlijn: zorgvuldigheid en afwijking van het gangbare.
- ▼ Kenmerken van de doelgroep: organisatie van de beroepsgroep, opdeling in segmenten?
- ▼ Kenmerken van de setting: verschillen tussen intramurale en extramurale zorg, verschillen met andere landen en andere culturen?

Op basis van recente literatuuroverzichten wordt geanalyseerd welke interventies effectief zijn. Voorlichting en scholing veronderstellen dat de professional op zoek is naar informatie. Feedback en reminders zijn effectief voor het doorbreken van ingesleten routines. Inzet van opinieleiders, collega's of patiënten gaat uit van het feit dat mensen gevoelig zijn voor wat relevante anderen doen en vinden. Dit is effectief bij een gebrek aan motivatie en verkeerde ideeën of attitudes. Verder zijn er mogelijkheden via financiële prikkels, organisatorische maatregelen en wet- en regelgeving. Vooral feedback, reminders en organisatorische maatregelen schijnen effectief te werken. Ook het inzetten van consultants voor praktische steun kan effectief zijn. Bij deze interventies moet wel een afweging plaatsvinden tussen opbrengsten en mogelijke belasting en kosten.

Vaders in soorten en maten

(Trudie Knijn)

Befonberichten, nr. 4, 1995.

De auteur wil een gedifferentieerd beeld schetsen van hedendaagse vaders, gebaseerd op haar onderzoek naar mogelijkheden en belemmeringen voor het zorgend vaderschap. Bij de start van haar onderzoek ging ze uit van drie typen vaders maar gaande weg kwam ze tot de conclusie dat er vijf typen zijn te onderscheiden. Het onderscheid zit vooral in de bijdrage aan de huishoudelijke zorg en de zorg voor de kinderen.

Allereerst zijn er de 'werkers'. Dit zijn vaders die full-time buitenshuis werken en weinig tijd besteden aan de zorg voor de kinderen. De keuze voor een volledige werkweek in plaats van deeltijd kan komen door de angst voor stigmatisering, verkleining van promotie kansen of het niet uit handen willen geven van de status als kostwinner.

De 'overactieven' zijn vaders die veel werken en veel tijd besteden aan de zorg van de kinderen. Dit zijn veelal hoogopgeleide mannen die goed willen zijn in alles wat ze doen. Veel hebben ook invloed op de eigen werktijden. De 'combi's' zoeken een balans tussen werk en zorg, maar zodanig dat dit samen niet meer dan 50 uur per week kost. Veelal hebben deze vaders, in vergelijking met de overactieven, een lager opleidingsniveau dan hun partners. De zorg voor het huishouden wordt overigens zoveel mogelijk gemeden.

De 'minimalen' werken minder dan 20 uur per week en besteden weinig tijd aan de zorg. Sommige hebben een full-time werkende partner of hebben zelf weinig uitzicht op werk. De verantwoordelijkheid voor het huishouden wordt niet gevoeld en vooral de eigen behoefte staat centraal.

De laatste groep zijn de 'zorgers'. Deze vaders werken niet of amper en hun partner heeft een betaalde baan. Ook is het opleidingsniveau van de partner meestal hoger. Opmerkelijk is dat geen van de vaders op principiële redenen gekozen heeft voor het zorgend vaderschap. Uit het onderzoek komen een aantal grote lijnen naar boven. De keuze voor een bepaald patroon vindt meestal plaats op basis van een complex van rationele overwegingen en niet op basis van een positieve keuze voor zorg door de vaders. Huishoudelijke zorg staat in minder aanzien dan de zorg voor de kinderen.

Over de typologie van welvaartsbestellers
(L. Bekker)

Beleid & Maatschappij, nr. 1, 1996.

De auteur behandelt de typologie van welvaartsregimes van Esping-Andersen kritisch en doet suggesties voor aanvullingen. Hij gaat er niet vanuit dat dit de enige juiste typologie is. "Van welvaartsbestellen kunnen meerdere coëxisterende en misschien elkaar aanvullende typologieën ontworpen worden". Dit is afhankelijk van het gezichtspunt.

De typologie van Esping-Anderson is gebaseerd op politiek-economische kenmerken. Hij onderscheidt drie types:

- een liberaal type (Groot-Brittannië, Amerika en Zwitserland), predominantie van de markt is het hoofdkenmerk,
- een sociaal-democratisch type (Scandinavië): het streven naar een volwaardige democratie en grote materiële gelijkheid,
- een conservatief/corporatistisch type (o.a. continentaal Europa): hier worden sociale verschillen ongemoeid gelaten.

De constructie wordt bepaald door de 'arrangements between state, market, and the family'.

Volgens de auteur schiet de indeling van Esping-Anderson tekort. Zo ontbreekt het begrip 'cultuur': de manier van leven. Deze komt tot uitdrukking in gewoonten, gedragspatronen en daaraan gekoppelde verwachtingen. Dit zijn aspecten die voor het vormgeven van beleid juist heel belangrijk zijn. Een ander kritiekpunt is het feit dat de theorie gebaseerd is op geïndividualiseerde samenlevingen. Terwijl er ook kapitalistische samenlevingen bestaan die minder zijn geïndividualiseerd en sociale ordening is gebaseerd op verwantschappen (Zuid-Europa en Latijns-Amerika). De relatie staat-markt-familie als kenmerkend voor het karakter van de maatschappij geldt niet voor veel landen in Oost-Azië (Japan) omdat hier meer belang wordt gehecht aan groepen. De enkeling is vaak ondergeschikt aan de groep. De auteur stelt daarom voor een vierde typologie toe te voegen, het 'Oostaziatische-communitaire type'. Als men kijkt naar de reële welvaartsbestellen dan blijken landen als de VS, Zweden en Japan de verschillende typen redelijk te benaderen. Een land als Nederland heeft te maken met mengvormen van de verschillende typen. Dit geldt voor meer landen. Voor het corporatistische type is dan ook geen representatief land te vinden.

Op zoek naar: hoogwaardige woonkwaliteit

(Zonneveld, Verheyden, Wiltanberg)
Stedebouw & Ruimtelijke Ordening, nr. 1, 1996.

Een kwalitatief hoogwaardige woonmilieu is doelstelling voor veel VINEX-lokaties. Om dit te bereiken zijn tal van oplossingen mogelijk. De diverse partijen (bewo-

ners, gemeente, stedebouwkundigen etc.) hebben zo ieder hun eigen invalshoek. Kant en klare oplossingen kunnen niet bedacht worden. Wel kunnen handvatten aangereikt worden door middel van zogenaamde woonconcepten. Deze worden gezamenlijk opgesteld door consumenten en professioneel betrokkenen, gecombineerd met het benutten van ervaringen in landen die al vooruit lopen (voorlandmethode). In de methodiek van de woonconcepten worden vier verschillende aspecten gekoppeld; relevante doelgroepen (huishoudens, met of zonder kinderen), schaalniveau's (van stads-gewest tot woning), inhoudelijke dimensie van woonkwaliteit en prioriteiten. Dit zijn de bouwstenen voor de woonconcepten. Tevens zijn er vijf dimensies te onderscheiden:

- gebruikers dimensie (woning en directe omgeving)
- beeld dimensie (openbare ruimte, architectuur)
- sociale dimensie (veiligheid en status)
- economische dimensie (multifunctionaliteit, onderhoud)
- milieu dimensie (ontsluiting, energie-zuinig).

Het gebruik van de methodiek van de woonconcepten is in de praktijk nog niet getoetst maar kan een meerwaarde opleveren voor het vinden van oplossingen, het bieden van beleidsruimte en differentiatie naar niveau en lokatie.

Immigranten als ondernemers
(Ed Lof)
Intermediair, nr. 11, 15 maart 1996.

Het starten van een eigen onderneming voor immigranten verloopt wisselend. Velen die een plan hebben, zetten dit niet door vanwege de ingewikkelde regelgeving. In het artikel komen diverse mensen aan het woord. Onder andere cursisten van het STOA, een opleidings- en adviesbureau voor immigranten. Deze krijgen van hun docent te horen dat een ondernemersdiploma vereist is maar dat je ook zonder kunt beginnen omdat er geen enkele instantie toeziet op de naleving.

De regelgeving in Nederland is misschien wel te overvloedig, zoals bleek bij het IJ-marktproject in Amsterdam dat mislukt is. De zwartemarkt in Beverwijk, waar meer gedoogd en minder geregeld wordt, loopt wel goed.

Onduidelijk is de regelgeving ook. Mensen met een WW-uitkering kunnen deze kwijt raken als ze activiteiten starten omdat ze niet meer beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. De sociale dienst daarentegen biedt de mogelijkheid om de eerste anderhalf jaar een beroep te doen op bijstand. Wel moet de sociale dienst het ondernemingsplan goedkeuren en wordt het initiatief maar in een paar procent gehonoreerd. De kans bestaat dan ook dat de ondernemingen van de startende immigranten verdwijnen in de illegaliteit. Behalve negatieve verhalen staan in het artikel ook drie voorbeelden van 'geslaagde' ondernemers. Ook blijkt het belang in Den Haag door te dringen, wat blijkt uit het voornemen gedoogzones in te stellen.

Thuiszorg Sint-Maartensdal:

vrijwilligers ondersteunen hoogbejaarden

In de regio Leuven bevindt zich de vzw Seniorama. Dit is een organisatie die werkt met en voor ouderen. Een aantal 55-plussers (vrijwilligers) organiseren er een reeks taal- en andere cursussen, op het onthaal is een infocentrum waar ouderen met hun vragen terecht kunnen en er zijn drie opbouwwerkers die werken aan projecten voor en met senioren.

Een van deze projecten is 'Thuiszorg Sint Maartensdal'. Over de start, het verloop en de methode van dit project schreef de opbouwwerkster, Marlies van Mechelen samen met de stuurgroep van het project 'Thuiszorg Sint-Maartensdal: vrijwilligers ondersteunen hoogbejaarden', een brochure. In deze brochure wordt vooral ingegaan op de specifieke methodische aanpak van het project, namelijk het ontwikkelen van een netwerk in de thuiszorg met vrijwilligers (zelf ook hoofdzakelijk senioren). Het project wilde werken rond thuiszorgsituaties van hoogbejaarden en hulpbehoevende ouderen. Vooreerst werd hier toe contact opgenomen en behouden met de desbetreffende bejaarden. Deze contacten hadden twee hoofddoelstellingen:

1 Het doorbreken van de eenzaamheid, onder meer door het verspreiden van Sint Mettes Gazetje waar de senioren informatie en nieuwtjes konden vinden en door het organiseren van ontmoetingsnamiddagen (bingo, kaarten, verjaardagen vieren, pannekoeken bakken), Kerstmis, informatieve namiddagen).

2 Het verhogen van het veiligheidsgevoel bij deze bejaarden: vrijwilligers nemen een aantal taken op zich, onder andere boodschappen doen voor of samen met de bejaarde. Voor bepaalde senioren werden ook contactpersonen gezocht en aandachtskringen gevormd. Binnen zo'n kring werd afgesproken dat er elke dag een vrijwilliger contact opneemt met de oudere. Hierdoor is de senior minder eenzaam en wordt het gevoel van veiligheid verhoogd.

Dit project wordt gedragen door vrijwilligers. Omwille van de specifieke taken die de vrijwilligers dienen te vervullen is het belangrijk hiervoor de juiste personen te zoeken en te vinden. In dit kader is een eerste gesprek zeer belangrijk voor beide partijen. De vrijwilliger krijgt een duidelijk beeld van datgene wat er van hem verwacht wordt en de opbouwwerker krijgt een beter zicht op wat de vrijwilliger kan bieden. Op basis van deze informatie uitwisseling wordt er dan een eventueel takenpakket uitgewerkt en verder afspraken gemaakt. De vrijwilligers moeten in hun taken ondersteund worden. Deze ondersteuning gebeurde op verschillende manieren en momenten. Tijdens elke vergadering van de stuurgroep van het project was er een moment waarop de vrijwilligers ervaringen konden uitwisselen en problemen bespreken. Naast individuele gesprekken tussen de opbouwwerker en de vrijwilliger, werden er ook vormingsnamiddagen georganiseerd (onder andere over de mogelijkheden en grenzen van vrijwilligers).

Momenteel is dit project afgesloten. Deze afsluiting houdt in dat er voor opvolging en nazorg gezorgd moest worden. Er werd een samenwerking opgezet met het Sociaal Steunpunt (een werking die instaat voor gans Sint Maartensdal). Zij namen reeds de organisatie van de ontmoetingsnamiddagen over en een aantal van de thuiszorgvrijwilligers vonden spontaan de weg naar dit Steunpunt. Anderen gaan door op eigen houtje, maar kunnen voor eventuele ondersteuning nog bij de opbouwwerkster of bij het Steunpunt terecht. Het is de bedoeling dat dit ganse project blijvend wordt ondersteund vanuit het Sociaal Steunpunt. De opbouwwerkster is daar ook regelmatig aanwezig voor verdere nazorg.

De brochure 'Thuiszorg Sint-Maartensdal: vrijwilligers ondersteunen hoogbejaarden' is te verkrijgen bij Seniorama in de Minckelersstraat 45 te Leuven, 0162/20 14 en te kost 150 fr. (+ 50 fr. verzendingskosten) ☐

vormgeving & dtp

drukwerk

**public relations
adviezen**

tekstschrijven

congresorganisatie

projectmanagement

**audio-visuele &
multimedia producties**

stimio

Stimio Communicatie Projecten bv
Den Bommel 2 - 4194 TZ / Meteren
Telefoon (0345) 569844
Telefax (0345) 5698258

Specialisten in communicatie en presentatie

Stimio Communicatie Projecten is de specialist als het gaat om professionele communicatie en presentatie niet alleen vanwege het bijzondere concept, maar ook omdat wij een brede ervaring hebben in de non-profit sector.

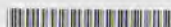
Stimio verzorgt de complete dienstverlening op het gebied van communicatie en presentatie:

- vormgeving & dtp
- drukwerk
- public relations adviezen
- tekstschrijven / journalistieke producties
- organisatie van congressen / symposia

- management van communicatieprojecten
- audio-visuele en multimedia producties.

Deze aanpak scheelt onze relaties veel onnodige communicatie, energie, tijd en dus geld. Tel hierbij op onze zeer klantgerichte en flexibele instelling en het hoge kwaliteitsniveau. Steeds meer organisaties in de non-profit sector schakelen Stimio in bij de advisering en uitvoering van communicatieprojecten

Maak eens een afspraak voor een vrijblijvend kennismakingsgesprek.

HSA001000134
140
Tijdschriften MO

